

T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BRICS-T ÜLKELERİNDE DOĞRUDAN VE DOLAYLI
YATIRIMLARIN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ

AHMAD SABER RAZ MOHAMMAD

DANIŞMAN

DOÇ. DR. SAİD CEYHAN

BARTIN-2022

**T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**BRICS-T ÜLKELERİNDE DOĞRUDAN VE DOLAYLI YATIRIMLARIN
EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmad Saber RAZ MOHAMMAD

BARTIN-2022

KABUL VE ONAY

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Doç. Dr. Said CEYHAN danışmanlığında hazırlamış olduğum “BRİCS-T Ülkelerinde Doğrudan ve Dolaylı Yatırımların Ekonomik Büyümeye Etkisi” başlıklı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

16/09/ 2022

Ahmad Saber RAZ MOHAMMAD

ÖNSÖZ

Çalışma sürecinde bana birçok konuda yol gösteren, pozitif yaklaşımıyla beni cesaretlendiren, bilgisi ile çalışmalarına farklı açılardan bakmamı sağlayan ve her zaman onunla çalışmaktan gurur duyduğum sevgili danışmanım Doç. Dr. Said CEYHAN'a teşekkür ederim. Ayrıca hayatım boyunca her zaman yanımda olan, verdiğim kararlarda her zaman yanımda olan, beni sadece hayatımda değil, hayatımda da cesaretlendiren, maddi ve manevi olarak her zaman yanımda olan Dr. Ahmad Khalid Dehqanpoor ile aileme de ayrıca teşekkür ederim.

Ahmad Saber RAZ MOHAMMAD

Bartın, 2022

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

BRICS-T Ülkelerinde Doğrudan ve Dolaylı Yatırımların Ekonomik Büyüme Etkisi

Ahmad Saber RAZ MOHAMMAD

Bartın Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Said CEYHAN

Bartın-2022, Sayfa:80

19. yüzyılın ortalarından itibaren özellikle gelişmiş ülkelerdeki ekonomilerde yabancı sermaye yatırımlarının büyük bir paya sahip olması, yabancı sermaye yatırımlarına yönelik araştırmaları artırmış olduğu bilinmektedir. Doğrudan ve dolaylı yabancı sermaye yatırımlarının gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümesinde büyük önem arz ettiği bilinen bir diğer yargıdır. Küresel ekonomi açısından bakıldığında, doğrudan ve dolaylı yabancı yatırımların hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için büyük önem taşıdığı bilinmekte ve yabancı sermaye yatırımcılarını kendi ülkelerine çekebilme konusunda rekabet ettikleri bilinmektedir. Ekonomideki büyüme oranlarıyla BRICS-T ülkeleri, dünya çapında dikkatleri üzerlerine çektikleri görülmektedir. Böylece BRIC (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) ülkelerinin yoğun nüfus ve yüksek büyüme oranıyla 2050 yılında Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya ile birlikte G6'yı oluşturacağı öngörüsü, bu ülkeler üzerinde yapılan çalışmaları hızlandırdığı bilinen yargılar arasındadır.

Rus ekonomisi, doğal kaynakların zenginliği, yüksek istihdam, yüksek eğitim seviyesi, düşük kamu borcu ve askeri teknoloji gibi nedenlerden dolayı dünya konumunda büyük avantaja sahip ülkelerden biridir. Hindistan ekonomisi, satın alma gücü bakımından nominal olarak dünyanın en büyük yedinci ülkesidir. Hindistan, yüksek ekonomik büyümesine istikrarlı bir şekilde devam ederken, dünyanın en büyük sekizinci ihracatçısı

ve ticari hizmetlerde en büyük onuncu ithalatçısıdır. Çin ekonomisi sanayileşme ve dış ticarete yönelik stratejik politikalar ile dünyanın en büyük ikinci ihracata dayalı ekonomisi haline gelmiştir. Çin, ticari faaliyetlerinde büyük artış sağlayan reformları ile birlikte küresel ticarete çok önemli bir konumundadır. Güney Afrika, önemli deniz taşımacılığına sahip bir ülkedir. Güney Afrika'da ekilebilir arazinin fazla olmasına rağmen tarımın milli gelirden payı azdır. Güney Afrika ülkesi altın, elmas, platin, demir, otomobil parçaları ve çelik ihracatı yapmaktadır. Türkiye, önemli deniz ve kara ticaret yolları üzerinde bulunması ve Asya ve Avrupa kıtalarını birleştirmesi sebebiyle jeostratejik güce sahiptir. Motorlu taşıtlar, mekanik makine ve makine teçhizatları ve bunların parçaları ile beyaz eşya ihracat etmektedir.

BRICS-T ülkeleri arasında Çin, Hindistan, Rusya ve Brezilya'nın GSYİH oranları istikrarlı bir şekilde artmaktadır. 2014 yılı sorası Rusya ve Brezilya'nın GSYİH oranında düşüş yaşasa da Türkiye'ye nazaran daha yüksek GSYİH oranına sahiptirler. Çin ve Rusya dışındaki diğer ülkeler dış ticaret açığı vermektedir. Türkiye fiyat istikrarında dalgalanmalar yaşarken, BRICS ülkelerinde genellikle istikrar sağlanmaktadır. Çin, Hindistan ve Rusya düşük işsizlik oranıyla dikkat çekerken, Türkiye ve Brezilya, Güney Afrika'dan sonra bu ülkeler arasında düşük işsizlik oranında ikinci konumdadır.

Bu çalışmada, BRICS-T (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye) ülkelerinin doğrudan ve dolaylı yatırımlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemektedir. Doğrudan ve dolaylı yabancı yatırımların BRICS-T ülkelerinin ekonomik büyümesini hangi düzeyde etkilediğini ortaya çıkarmak amacıyla Dünya Bankasının veri tabanından, bu ülkelere ait 1999-2018 yılları arasına ait doğrudan ve dolaylı yabancı yatırımlar ve ekonomik büyüme oranının verileri kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz yönteminde serilerin durağanlığı, 1999-2018 verilerinde bulunan yatay kesit bağımlılığı nedeniyle ikinci nesil panel birim kök testi kullanılarak test edilmiştir. ARDL modeli, değişen yoğunluklardaki durağan serilere uygulanmış ve değişkenler arasında kısa ve uzun vadeli ilişkileri test edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: DYY, Ekonomik Büyüme, BRİCS-T

ABSTRACT

Master Thesis

The Effect of Direct and Indirect Investments on Economic Growth in BRICS-T Countries

Ahmad Saber RAZ MOHAMMAD

**Bartın University
Graduate School of Education
Department of Economics**

Thesis Advisor: Assoc. Dr. Said CEYHAN

Bartın-2022, Page:80

It is known that since the middle of the 19th century, foreign capital investments have a large share, especially in the economies of developed countries, and researches on foreign capital investments have increased. It is another well-known judgment that direct and indirect foreign capital investments are of great importance in the economic growth of developing countries. From the point of view of the global economy, it is known that foreign direct and indirect investments are of great importance for both developed and developing countries, and it is known that they compete in attracting foreign capital investors to their own countries. It is seen that BRICS-T countries attract attention around the world with their economic growth rates. Thus, the prediction that BRIC (Brazil, Russia, India and China) countries will form the G6 together with the United States and Japan in 2050 with their dense population and high growth rate is among the judgments known to accelerate the studies on these countries.

The Russian economy is one of the countries with a great advantage in the world position due to the richness of natural resources, high employment, high education level, low public debt and military technology. India's economy is the seventh largest in the world in nominal terms of purchasing power. While India continues its high economic growth

steadily, it is the world's eighth largest exporter and tenth largest importer of business services. With its strategic policies towards industrialization and foreign trade, the Chinese economy has become the world's second largest export-based economy. China is in a very important position in global trade with its reforms that have greatly increased its commercial activities. South Africa is a country with significant maritime transport. Despite the large amount of arable land in South Africa, the share of agriculture in national income is low. The South African country exports gold, diamonds, platinum, iron, auto parts and steel. Turkey has geostrategic power as it is located on important sea and land trade routes and connects the Asian and European continents. It exports motor vehicles, mechanical machinery and machinery equipment and their parts and white goods.

Among the BRICS-T countries, the GDP ratios of China, India, Russia and Brazil are increasing steadily. Even though Russia and Brazil experienced a decrease in their GDP ratios after 2014, they have a higher GDP ratio than Turkey. Countries other than China and Russia run foreign trade deficits. While Turkey experiences fluctuations in price stability, stability is generally provided in BRICS countries. While China, India and Russia draw attention with their low unemployment rates, Turkey and Brazil are in the second place among these countries in low unemployment rate after South Africa.

In this study, it examines the effect of direct and indirect investments of BRICS-T (Brazil, Russia, India, China, South Africa and Turkey) countries on economic growth. In order to reveal the extent to which direct and indirect foreign investments affect the economic growth of BRICS-T countries, the data of direct and indirect foreign investments and economic growth rates of these countries between 1999-2018 were analyzed from the World Bank database. In the analysis method, the stationarity of the series was tested using the second-generation panel unit root test due to the cross-section dependence found in the 1999-2018 data. The ARDL model was applied to stationary series of varying densities and short- and long-term relationships between variables were tested.

Keywords: DYY, Economic Growth, BRICS-T

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	ii
BEYANNAME.....	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
1.GİRİŞ	1
2. TEORİK ÇERÇEVE	5
2.1. Uluslararası Sermaye Yatırımlarının Tanımı ve Türleri	5
2.1.1.Uluslararası Sermaye Yatırımlarının Tanımı	5
2.1.2. Uluslararası Sermaye Yatırımlarının Türleri	7
2.1.2.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları	7
2.1.2.2. Portföy (Sıcak Para) Sermaye Yatırımları	8
2.1.2.3. Diğer Yabancı Yatırımlar.....	9
2.2. Ekonomik Büyüme	9
2.2.1. Büyüme ile İlgili Temel Kavramlar	11
2.2.1.1. Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH)	11
2.2.1.2. Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH)	12
2.2.1.3. Safi Milli Hâsıla	12
2.2.1.4. Milli Gelir	13
2.2.1.5. Kişisel Gelir	14
2.2.1.6. Kullanılabilir Gelir	15
2.2.1.7. Kişi Başına Düşen Milli Gelir	15
2.3. Uluslararası Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme ve Milli Gelir Üzerindeki Etkisi	16
2.3.1. Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi	16
2.3.2. Uluslararası Sermaye Yatırımlarının Milli Gelir Üzerinde Etkisi	17

3. BRICS-T ÜLKELERİNDE YABANCI YATIRIMLARA İLİŞKİN TEMEL GÖSTERGELER VE KISA DEĞERLENDİRMELER	19
3.1. BRICS'in Kuruluşu ve Önemi	19
3.2. BRIC-T Ülkelerinin Ekonomik ve Sosyal Yapısının Genel Değerlendirilmesi	20
3.2.1. Brezilya.....	20
3.2.1.1. Brezilya'nın Makro Ekonomik Göstergeleri	20
3.2.1.2. Brezilya da Dış Ticaret	21
3.2.1.3. Brezilya da Doğrudan Yabancı Yatırımlar.....	24
3.2.2. Rusya	25
3.2.2.1. Rusya'nın Makro Ekonomik Göstergeleri	25
3.2.2.2. Rusya da Dış Ticaret	26
3.2.2.3. Rusya da Doğrudan Yabancı Yatırımlar	29
3.2.3. Hindistan	29
3.2.3.1. Hindistan'ın Makro Ekonomik Göstergeleri	30
3.2.3.2. Hindistan da Dış Ticaret	31
3.2.3.3. Hindistan da Doğrudan Yabancı Yatırımlar	33
3.2.4. Çin	34
3.2.4.1. Çin'in Makro Ekonomik Göstergeleri	34
3.2.4.2. Çin de Dış Ticaret	36
3.2.4.3. Çin de Doğrudan Yabancı Yatırımlar	38
3.2.5. Güney Afrika	39
3.2.5.1. Güney Afrika'nın Makro Ekonomik Göstergeleri	39
3.2.5.2. Güney Afrika da Dış Ticaret	40
3.2.5.3. Güney Afrika da Doğrudan Yabancı Yatırımlar	42
3.2.6. Türkiye	43
3.2.6.1. Türkiye'nin Makro Ekonomik Göstergeleri	43
3.2.6.2. Türkiye de Dış Ticaret	44
3.2.6.3. Türkiye de Doğrudan Yabancı Yatırımlar	46
4. BRICS-T ÜLKELERİNDE DOĞRUDAN VE DOLAYLI YABANCI YATIRIMLARIN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ ÜZERİNE AMPİRİK ANALİZ	48
4.1. BRICS-T Ülkelerinde Doğrudan ve Dolaylı Yabancı Yatırımlar ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiye Dair Literatür Taraması	48

4.2. Ekonometrik Yöntem	60
4.2.1. ARDL Sınır Testi	60
4.2.2. Değişkenlere İlişkin Ön Testler	60
4.2.2.1. Değişkenlere Ait Yatay Kesit Bağımlılığı Testi	60
4.2.2.2. CADF Birim Kök Testi	61
4.3. Analiz Sonuçları	62
4.3.1. Veri, Model ve Yöntem	62
4.3.2. Değişkenlere Ait Yatay Kesit Bağımlılığı Testi Sonuçları	62
4.3.3. CADF Birim Kök Testi Sonuçları	63
4.3.4. ARDL Modeli Sonuçları	63
KAYNAKLAR.....	69
ÖZGEÇMİŞ	80

TABLULAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
No	No
3.1: Brezilya'nın Makroekonomik Verileri.....	21
3.2: Brezilya'nın Dış Ticaret Verileri (Milyon \$ Değerinde)	22
3.3: Brezilya'ya DYY Giriş ve Çıkışları.....	24
3.4: Rusya'nın Makroekonomik Verileri	25
3.5: Rusya'nın Dış Ticaret (Milyon \$ Değerinde)	27
3.6: Rusya'ya DYY Giriş ve Çıkışları	29
3.7: Hindistan'ın Makroekonomik Verileri	30
3.8: Hindistan'ın Dış Ticaret Verileri (Milyon \$ Değerinde)	31
3.9: Hindistan'a DYY Giriş ve Çıkışları.....	33
3.10: Çin'in Makroekonomik Verileri	35
3.11: Çin'in Dış Ticaret Verileri (Milyon \$ Değerinde).....	37
3.12: Çin'e DYY Giriş ve Çıkışları	38
3.13: Güney Afrika'nın Makroekonomik Verileri.....	39
3.14: Güney Afrika'nın Dış Ticaret Verileri (Milyon \$ Değerinde).....	41
3.15: Güney Afrika'ya DYY Giriş ve Çıkışları	42
3.16: Türkiye'nin Makroekonomik Verileri	43
3.17: Türkiye'nin Dış Ticaret Verileri (Milyon \$ Değerinde).....	45
3.18: Türkiye'ye DYY Giriş ve Çıkışları.....	46
4.1: Literatür Taraması.....	48
4.2: Değişkenlere Ait Yatay Kesit Bağımlılığı Testi	62
4.3: CADF Birim Kök Testi Sonuçları	63
4.4: ARDL Modeli Çerçevesinde Gecikme Uzunluğu	64
4.5: ARLD Modeli Sonuçları.....	64

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

DYY	:	Doğrudan Yabancı Yatırımlar
PY	:	Portföy Yatırımı
EB	:	Ekonomik Büyüme
EKK	:	En Küçük Kareler Yöntemi

1.GİRİŞ

1980'li yıllardan sonra ekonomide yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. Bu kavramlardan biri, yükselen piyasa ekonomilerinin kişi başına düşen geliri, düşük ve orta gelirli gelişmekte olan ülkeleri içermesidir. Bu ülkeler dünya nüfusunun beşte dördünü temsil etmektedir. 2001 yılında Goldman Sachs adlı bir yatırım bankası, Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in baş harfleriyle ayrı yükselen piyasa ekonomileri ve ilk harfleri olan BRIC adlı bir grubun varlığını belirtmiştir. 2003'te de Wilson ve Prushothaman tarafından Goldman Sachs'a hazırlanan raporda, BRIC ülkelerinin önümüzdeki 50 yıl içinde küresel ekonomide büyük bir çıkış yaşayacağı ve 2050 yılına kadar BRIC ülkelerinin ABD ve Japonya'ya katılarak G6'yı oluşturacağı söyleniyor. Aynı raporda gelişmiş ülkelerde büyümenin yavaşlayacağı, buna karşın BRIC ülkelerinde önlenemeyen ciddi bir büyüme olacağı da öngörülmektedir. Bu raporla birlikte akademik çalışmalarda da BRIC ülkeleri tercih edilen ülkeler haline gelmiştir. Ayrıca, ülkelerin kalkınması ve büyümesi için yatırım büyük önem taşımaktadır. Yetersiz sermaye birikiminin ülkelerin kalkınmasını, diğer ülkelere göre rekabet güçlerini ve vatandaşlarının yaşam standartlarını ve refahını azalttığı ülkelerde yatırım seviyelerini düşürmektedir. Bu bağlamda, yatırım ve kalkınma için ulusal sermayenin tasarrufu gereklidir. Ancak yeterli birikime sahip olmayan ülkeler, sermaye ihtiyaçlarını kredi veya doğrudan yabancı yatırım şeklinde karşılayabilmektedir.

Brezilya Latin Amerika ülkesinin en yüksek GSYH oranına sahip ülke konumundadır. Brezilya'nın bu konuma gelmesinin nedenleri arasında, 1990 yılında uygulanan sağlam makroekonomik politikalara dayandırılmaktadır. Brezilya, büyük ekonomik krizler, siyasi istikrarsızlıklar, enflasyon gibi sorunları aşarak ekonomisini iyileştirmiştir. Brezilya ağaç, tarım, giyim, hayvancılık ve metal ürünlerde diğer ülkelere göre karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Güney Amerika ülkeleri başta olmak üzere birçok ülke ve kuruluşlarla anlaşmalar imzalamıştır. 2016 yılında GSYH içindeki dış ticaret hacminin payı %24,6 artış göstererek dünya ticaretinde önemli rolü olduğunu göstermiştir.

Rusya 1991 yılında Sovyetler birliğinin dağılmasıyla liberal ekonomik politikasına geçmiştir. Ülkenin mevcut doğal kaynak rezervinin (doğalgaz ve petrol) ihracatından büyük oranda fayda sağlamaktadır. Düşük işsizlik ve düşük enflasyon oranının etkisiyle iyi bir büyüme kat etmiştir. Petrol fiyatlarındaki artışlar nedeniyle dış ticaret fazlası vermeye başlamıştır. 2009 yılında yaşanan ekonomik krizden en az etkilenen ülkelerden biri olan

Rusya, 2011 yılında 165.215 milyon ABD dolarıyla en yüksek dış ticaret fazlası veren ülke olmuştur. Rusya, yüksek teknoloji ihracatında BRICS-T ülkeleri arasında üçüncü sırada bulunmaktadır.

Hindistan, istikrarlı ekonomik büyümesiyle 2010-2020 yılları arasında %6,5 oranında büyüme gerçekleştirmiştir. Hindistan'ın ithalatının ihracattan büyük olmasının iki nedeni vardır. İlki tüketim harcamalarının yüksek olması, ikincisi ülke ithalatında büyük paya sahip olan petrol, enerji, altın ve elmas gibi ürünlerdir. BRICS-T ülkeleri arasında kamu harcamalarının GSYH içindeki katkısı en düşük ülke konumundadır.

Çin, 1978 yılından sonra liberal ekonomiyi benimsemiş, farklı ekonomik bölgeler kurarak ihracatı artırmak ve yabancı sermayeyi ülkeye çekme yönünde harekete geçmiştir. Diğer taraftan yurt dışından yüksek teknolojik ürünlerin transferine yoğunlaşmıştır. Çin 1980 yılları öncesinde dışa kapalı ekonomi sistemiyle dünyanın üçüncü ülkesi arasındayken, son 20-30 yılda hızlı bir şekilde büyüme kat ederek geleceğin süper gücü olarak Amerika'nın yerini alacak rakip bir ulus devlet haline gelmiştir. Son yıllarda farklı ekonomik model izleyen Çin, niceliği temel alarak ürünlerde kalitenin artmasını benimsemiştir. Bu da Çin 'li firmaların farklı sektörlerde yatırım yapmasına olanak sağlamıştır. Çin istikrarlı büyüme, işsizlik ve enflasyon düşüklüğü ve dış ticaret fazlası ile BRICS-T ülkeleri arasında ilk sıraya yerleşirken dünyada ABD'den sonra ikinci sıradadır.

Güney Afrika, 1990 yılında ihracatı olumlu yönde etkilemek için tekstil ve motorlu taşıtların ihracatını desteklemiştir. Bununla birlikte ithalata konulan ekstre ve miktar kısıtlamalarının kademeli olarak düşürmüştür. 2011 yılında BRICS ülkelerine katılması ile dış ticaret hacmini artırarak dış ticaret fazlası vermiştir. 2011 yılından sonraki dönemlerde dış ticaretteki düşüşler ABD'nin Merkez Bankasının uyguladığı para politikası ile doların değer kazanmasından kaynakladığı düşünülmektedir. Güney Afrika BRICS-T ülkeler arasında en yüksek işsizliğe sahip ülke konumundadır.

Türkiye konumu, geç nüfusu ve askeri gücü ile bir bölgesel güç haline gelmiştir. Türkiye'nin 2010 ve 2011 yılları arasında siyasi ve sosyal dinamizmde düşüş yaşasa da 2014 yılında %8,85 oranında büyüme gerçekleştirmiştir. Bu Türkiye'nin son yıllarda gördüğü en yüksek büyüme oranıdır. Türkiye'de işsizlik uzun yıllardan beri büyük sorun halinde bulunmaktadır. BRICS-T ülkeleri arasında hem enflasyon hem de işsizliğin yükse

olduğu ülke konumundadır. Türkiye ihracata dayalı bir büyüme modeli izlese de sürekli dış ticaret açığı vermiştir, Türkiye ekonomisinde Çin'inin imalat sektöründe artan etkisinin ve artan enerji ihtiyaçlarının, doğal gaz ve petrol gibi kaynakların dışarıdan gelmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Literatürde doğrudan ve dolaylı yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ile ilgili çok fazla araştırma bulunmaktadır. Ancak BRICS-T lkeleri üzerine doğrudan ve dolaylı yabancı yatırımların ekonomik büyümeye etkisi ile ilişkin çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu nedenle çalışmanın literatürde de önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın amacı 1999-2018 dönemi dikkate alınarak BRICS-T lkelerinde ekonomik büyüme ile dorudan ve dolaylı yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Değişkenlere öncelikle panel birim kök testi yapılmış farklı düzeylerde durağanlıkları tespit edildikten sonra da ARDL modeli uygulanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde çalışma konusu olan BRICS-T (Brezilya, Rusya, Çin, Hindistan, Güney Afrika ve Türkiye) doğrudan ve dolaylı yabancı yatırımlarının ekonomik büyüme kavramları ile ilgili tanımlanmasına ve niteliklerine yer verilecektir. Doğrudan ve dolaylı yabancı yatırımlarının yönelik tanımlamadan sonra ekonomik büyüme kavramları ile ilgili tanımlama yapılacak ve türleri üzerine durulacaktır. Ekonomik büyümeye kısaca değinildikten sonra uluslararası yabancı sermaye hareketlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinden bahsedilecektir.

İkinci bölümde ise BRICS kuruluş ve önemi hakkında kısa bilgi verildikten sonra BRICS-T (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye) lkelerinin makroekonomik verilerinin ve dış ticaret verilerinin 2010-2020 yıllar arası verilerinin tablolara yansıtılarak yorumlanacaktır. Aynı zamanda BRICS-T lkelerinde doğrudan yabancı yatırımlarının giriş ve ıkışları beşer yıllık periyodlarla özetlenip yorumlanacaktır.

nc bölüm doğrudan ve dolaylı yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerine etkileri olduğu grşnm test edilmesine dair uygulamadan oluşacaktır. BRICS-T (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye) lkeleri için 1999-2018 yıllarına ait yapacağımız uygulamada panel veri analiz metodu kullanılacaktır. Bu sebepten tr panel veri analiz ait tanımlama yapıldıktan sonra özelliklerinin üzerine durulacak ve bu

uygulamaya dair bilgiler verilecektir. Panel veri analizi ile ARLD modeli çerçevesinde ekonometrik analizleri özetlenerek rapor edildikten sonra ortaya çıkan bulgulara yorumlamalar yapılacaktır.

Çalışmanın sonunda sonuç ve değerlendirme bölümüne yer verilmektedir. Yapılan analiz sonucuna bağlı olarak değerlendirme yapılarak önerilere yer verilecektir.

2. TEORİK ÇERÇEVE

Bu bölümde doğrudan ve dolaylı yabancı yatırımlar ile ekonomik büyümeye ilişkin teorik çerçeve hakkında bilgiler verilecektir.

2.1. Uluslararası Sermaye Yatırımlarının Tanımı ve Türleri

Yabancı sermaye yatırımlarına yönelik tanımlamalar ve türlerine ilişkin açıklamalar ve bilgilere değinilecektir.

2.1.1. Uluslararası Sermaye Yatırımlarının Tanımı

Yabancı sermaye, bir ülkenin ekonomisi için ekonomi dışındaki diğer ekonomilerde yaptığı tasarrufları ifade eder ve o ülkeye yatırım yapma imkânı sağlar. Yabancı sermaye, yabancı ülkelere çeşitli şekillerde kâr elde etmek için bu yabancı ülkelere yatırım yapmaktadır. Literatürde yabancı yatırım kavramının tanımı, bir ülkenin kaynaklarını kısa sürede etkilemek ve buna bağlı olarak ekonomik gücünü etkilemek amacıyla diğer ülkelere elde ettiği ve gelecekte farklı şekillerde ücretler ödeyebileceği finansal ve/veya teknolojik kaynaklardır. Bu kaynaklar kısa sürede ekonomiye kendi kendine yetmenin ötesinde yatırım ve tüketim olanakları sağlar. Borç olarak geri döndüğünde ise anapara ve faiz ödemeleri, yatırım ve üretime katılım söz konusu olduğu takdirde ise kar veya faiz şeklindedir (Akdiş, 1988: 1).

Daha geniş bir perspektiften ele alınacak olursa yabancı yatırım, bir ülkenin ekonomik olarak diğer bir ülkedeki şahıs veya kurumlar tarafından elde edilebilecek, o ülkenin yakın veya gelecek vadede kaynaklarını ve bununla ilişkili olarak ekonomik gücünü etkileyebilen finansal, teknolojik ve yönetsel kaynaklardır (Soydal, 2009: 579). OECD (2004) Doğrudan Yabancı Yatırımı, “bir ekonomide yerleşik bir girişimin başka bir ekonomide yerleşik bir girişim üzerinde daimî bir çıkar tesis etme amacını yansıtmaktadır” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımlamadaki; yatırım meydana getirilen girişimle yatırım yapanın değişik ekonomilerde yer alması germesi ve daimî çıkar kavramlarına dikkat çekmekte yarar vardır. OECD daimî bir çıkarın varlığını bu tür bir yatırım için mecbur görmektedir. Peki, daimî menfaat nedir? OECD’ye göre (2004) sürekli menfaat, yatırım meydana

getirilen girişimle yatırımcı içinde uzun dönemli bir birlikteliğin varlığı ve yatırım meydana getirilen girişimin yönetiminde mühim derecede laf sahibi olmasıdır. Eğer bir ekonomide yerleşik bir teşebbüs öteki ekonomide yerleşik bir girişimin direkt veya endirekt olarak hisselerinin en az %10'una veya yönetimde daha çok bir laf hakkına haiz olursa bu durum, iki teşebbüs içinde kuvvetli bir birlikteliğin varlığını göstermektedir.

OECD'ye göre ekonomide yerleşik bir firmanın başka bir ekonomide, durağan kapital yatırımı gerçekleştirmek suretiyle yeni bir firma kurması veya kurulacak şirkete en az payla ortak olmasıdır (Çeken, 2003: 145). UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı) DYS yatırımları tanımı OECD'ninkine fazlaca benzemektedir. UNCTAD'a göre (2007) DYS yatırımı, bir ekonomide yerleşik bir girişimin başka ekonomide yerleşik bir teşebbüs tarafınca test edilmesine neden olan ve aradaki bu birlikteliğin uzun dönemli ve sürekli olduğu yatırımlardır. Bu türdeki bir yatırım başlangıç sermayesini içereceği gibi, sonradan, bir firmanın diğerine kapital transferini de içermektedir ve firmalar ve bireyler aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir (Karaçor ve Alptekin, 2006: 312). UNCTAD'a göre (2007) DYS yatırımı 3 bileşenden oluşmaktadır: öz sermaye, elde edilen kârın yeniden yatırılması ve şirket içi krediler ve borçlar.

- **Öz sermaye:** bir ekonomide yerleşik bir firmanın başka bir ekonomide yerleşik bir firmanın hisselerini satın alması ve ona kapital sağlamasıdır. İlk yatırım aşamasında sıklıkla tercih edilen yöntemdir.
- **Elde edilen kârın yeniden yatırılması:** yatırımcının hissesine mukabil gelen önceki sene kârlarının dağıtılmayıp yine yatırıma yönlendirilmesidir. Bu yöntem, birçok ülkede talep gören bir durumdur ve hükümetler tarafınca teşvik edilmektedir (Kösekahyaoğlu ve Can, 2016: 130).
- **Şirket içi borçlar ve krediler:** yatırımcı firma ile yatırım meydana getirilen firma içinde borç ve kredi ilişkileri de DYS yatırımları içerisinde değerlendirilmektedir. Örnek olarak başka bir ekonomide yerleşik yatırımcı olan firmanın, yatırım meydana getirilen şirkete uzun vadeli kredi vermesi UNCTAD tarafınca direkt yatırım olarak kabul edilmektedir (Kutan ve Vuksic, 2007: 435).

IMF'nin (Uluslararası Para Fonu) DYS terimini tanımlaması OECD'ninkiyle benzerdir. IMF'ye göre DYS yatırımı ile bir ekonomide yerleşik bir girişimin (direkt yatırımcı) başka

ekonomide yerleşik bir girişime sürekli bir menfaat elde etmek amacıyla yapmış olduğu internasyonal yatırımı ifade etmektedir. Bu tanımda yeniden daimî menfaat kriteri ön plana çıkmaktadır. Daimî menfaat, uzun dönemli bir ilişkiyi ve yatırım meydana getirilen firmanın yönetiminde mühim derecede laf hakkına haiz olması demektir. Yine Kuruluş, diğerlerine benzer şekilde direkt yatırımın, yatırım meydana getirilen şirkete hem sermayenin ilk konulduğunda hem de sonraki firmalar arası kapital transferlerinde gerçekleşmesini beklemektedir (Lim, 2001: 100).

2.1.2. Uluslararası Sermaye Yatırımlarının Türleri

Uluslararası sermaye yatırımları çerçevesinde doğrudan ve dolaylı yabancı sermaye ile ilgili açıklama değinilecektir.

2.1.2.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Bir veya daha fazla yabancı yatırımcının tamamına sahip olduğu veya bir veya daha fazla yerli şirketle işbirliği içinde olan yatırımlardır. Yapılan tanımda özellikle dikkat edilmesi gereken iki husus bulunmaktadır. Bunlardan birincisi yatırımcının ve yapılan yatırım girişiminin farklı bir ekonomide bulunma şartı, ikincisi ise daimî çıkarın var olmasıdır (Sarısoy ve Koç, 2010: 145). Doğrudan Yabancı Yatırımın önemi özellikle gelişmekte olan ülkeler için her geçen yıl daha da artmaktadır. Bu artışın en önemli nedeni, doğrudan yabancı yatırımın ev sahibi ülkeye sağladığı avantajdır. Özellikle ek dış kaynak kullanımı, yatırımın önemli avantajlarından biridir. Bu kaynak, başlangıçta getirdikleri sermayenin bir kısmını ve elde ettikleri karın bir kısmını yönlendirerek buldukları ülkenin üretim kapasitesinin gelişmesine yardımcı olur. Bu nedenle hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler güçlü bir şekilde Doğrudan Yabancı Yatırımı çekmeye çalışmaktadır.

Doğrudan Yabancı Yatırımın avantajlarına ek olarak, ev sahibi ülkenin ekonomisi üzerinde bazı olumsuz etkileri de bulunmaktadır (Patterson vd., 2004: 6). Doğrudan Yabancı Yatırım genellikle çok uluslu şirketler tarafından gerçekleştirilir ve bu şirketlerin rekabet gücü ekonomide bir tekel oluşturur ve elde edilen kârlarının transferi sorun oluşturabilmektedir. Ek olarak Doğrudan Yabancı Yatırım ülke ekonomisi üzerindeki yabancı denetimini arttırmakla birlikte yerel şirketlerin de Çok Uluslu Şirketler ile rekabet halinde olmasına sebep olmaktadır. Bir yatırımcının bir ülkeyi tercih edilebilir görmesinde

en önemli etken kar ve karın devamlılığıdır. Bu devamlılığı sürdüren en önemli faktör ise ülkedeki ekonomik ve siyasi istikrarın sağlanmasıdır. Bu çerçevede doğrudan yabancı yatırımlar ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmektedir. Doğrudan yabancı yatırımcı yeni yatırımlar gerçekleştirerek, yerli yatırımcı ile ortak girişimde bulunarak ve şirket birleşmeleri ile satın almalar yoluyla yatırım yapabilirler (Güçlü, 2003:8).

2.1.2.2. Portföy (Sıcak Para) Sermaye Yatırımları

Dolaylı yabancı yatırım, bir ülkenin para ve sermaye piyasası tarafından ihraç edilen hisse senetleri, tahviller ve diğer finansal araçları satın almak için uluslararası sermaye piyasası aracılığıyla yapılan yatırımlara denilmektedir. Portföy yatırımları doğrudan yabancı yatırımlar ve rezervler hariç, bir yıldan uzun vadeli tahvil ve hisse senetlerine yapılan yatırımı ifade eder. Bir başka ifadeyle yabancı para cinsinden yapılan yatırımdır. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) yabancı yatırımı ulusal bir borsada işlem gören bir şirketin hisselerinin başka bir ülkede veya birden fazla ülkede menkul kıymet yatırımı olarak kabul edilen bir kuruluş tarafından satın alınması olarak tanımlamaktadır (DPT, 2000: 532). Portföy yatırımı yoluyla uluslararası piyasada çeşitlendirmenin sağlanması mümkün olduğundan, iç piyasanın iç dinamik risklerinden kaçınmayı umarak yabancı sermaye menkul kıymetlere yatırım yapma eğilimindedir. Ek olarak menkul kıymetlere yatırımları cazip hale getiren bir başka neden ise gerçek kişilerin çok az sermaye ile uluslararası alanda yatırım yapma fırsatını bulabilmesidir (Berk, 2002: 45).

Ev sahibi ülkeye bakımından incelendiğinde, daha yüksek faiz oranlarının cezbediciliği ile daha fazla yatırımcı ülkeye çekmek geçici bir rahatlama yaşatır fakat bu kategorideki yatırımların piyasaya olan duyarlılığı sebebiyle ülke her zaman bir finansal krize girme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Yatırımcılar olumsuz beklentilere sahip olduklarında kısa sürede ülkeyi terk edecekler ve ülkenin mali dengesini bozarak bir ekonomik krizi tetikleyeceklerdir. 2001 yılında ülkemizde bu sorunun tetiklediği mali kriz örneği 1994 yılında Meksika, 1997 yılında Güneydoğu Asya ve 1998 yılında ise Rusya'da yaşanmıştır. Bir başka deyişle bu tür yatırımlara "sıcak para" da denilmekte ve krizden en çok etkilenen yabancı yatırım türü olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla istikrarlı değildir, kendi çıkarına olduğu sürece girebilir, bazı ekonomik, siyasi ve askeri gelişmelere bağlı olarak da hemen geri çekilebilir (Arıkan, 2006:85). Borçlanılabilir mevcut kaynakların az olduğu ve finansal piyasaların gerektiği kadar olgunlaşmadığı ülkelerde, bireyler ve şirketler

genellikle bireylerden borç almakta ve bu da piyasanın ödünç verilebilir fon talebini artırmakta ve reel faiz oranlarının dünya faiz oranlarını aşmasına neden olmaktadır. Bu durum menkul kıymet yatırımlarının bu ülkelere girmesine neden olmuştur. Tam olarak bu durum 2006 yılında Türkiye'de yaşanmıştır (Okçuoğlu, 2009). 2006 yılında menkul kıymet yatırımlarındaki artışın nedeni borçlanma senetleri başlığı altındaki banka projelerindeki aşırı artıştır. Ek olarak bu dönemde bir uygulamanın devreye girmesiyle yabancılara faiz gelirleri üzerinden %10 stopaj uygulaması sağlanması, bazı yerli yatırımcıların bir şekilde yabancı yatırımcı kategorisinde menkul kıymetlere yatırım yapmalarına neden olmuştur. Bu şekilde 2006 yılında yerli menkul kıymet yatırımlarının yabancı menkul kıymet yatırımına dönüşmesi de yabancı menkul kıymet yatırımlarının artmasına neden olmuştur (TCMB, 2021: 49).

2.1.2.3. Diğer Yabancı Yatırımlar

Diğer yabancı yatırımlar; rezerv varlıklar ile doğrudan ve dolaylı yabancı yatırımlar dışındaki krediler, mevduatlar, avanslar, ticari krediler ile diğer alacak ve borçları ifade eden tüm varlık ve yükümlülükleri ifade eder. Bir başka deyişle doğrudan yabancı yatırımlar ve portföy yabancı yatırımları dışındaki tüm yatırımlar diğer yabancı yatırımlar grubunda değerlendirilebilir. Daha spesifik bir örnek vermek gerekirse; Bu grup, IMF borç ve kredilerini, teknik rezervleri, ticari kredileri, nakit mevduatları ve bu kategoriye dahil olmayan finansal varlıkları içerir. Resmi sermaye hareketleri de bu gruba dahil edilebilir (Akyol, 2013: 20). Tanımı gereği doğrudan yabancı yatırım, çok çeşitli transferleri kapsayabilir. Bu transferlerin her birinin farklı etkileri olabileceğinden, doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerindeki etkisini ölçmek imkânsız değilse de çok zordur (Demirel, 2006: 5).

2.2. Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyüme bir ülkeni potansiyel GSMH'sının veya üretim olanak ve kapasitesinin artmasıdır. Başka bir deyişle ekonomik büyüme bir ülkenin üretim olanakları eğrisinin sağ-yukarı doğru kayması yani orijinden uzaklaşması demektir. Ekonomik büyümeyle

yakından ilişkili ve belki de daha önemli bir kavram da kişi başına düşen üretimin gelirin artış hızıdır. Bir ülkenin yaşam standartlarının yükselmesinin göstergesi bu ikinci kavramla ölçülür ve belirlenir (Özel, 2012: 68). Ekonomik büyüme de aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır;

- Cari yıl gelir düzeyi: Y_t
- Önceki yıl reel gelir düzeyi: Y_{t-1}
- Ekonomik Büyüme Oranı (%) = $(Y_t - Y_{t-1}) / (Y_{t-1}) * 100$

Ekonomik büyüme, kişi başına reel (yani fiyata göre ayarlanmış) çıktıda bir artış anlamına gelir. Ekonomik büyüme sorunu genellikle uzun vadeli bir sorun olarak görülür, çünkü bu büyüme ancak uzun vadede üretim ölçeğinin genişlemesi veya daha verimli kullanılması veya ülkenin potansiyeli (yani üretim faktörlerinin verimliliği) neden olabilir. Dolayısıyla makroekonomik anlamda büyüme daha çok arz tarafında belirlenmektedir (Kibritçiöğlü, 1998: 210). Ekonomik büyüme kendiliğinden olmaz. Birkaç farklı unsurun gerçekleşmesi gerekir. Bunların bazıları apaçık ortadadır. Ekonomik büyümede en önemli unsur beşerî sermayedir. Beşerî sermaye bireyin sahip olduğu eğitimden, becerilerden ve yeteneklerden oluşur. Beşerî sermayeye ciddi derecede yatırım yapan ülkeler benzer özelliklere sahip olduğu halde beşerî sermayeye yatırım yapmayan ülkelere göre ekonomik açıdan büyümeye daha yatkındır. Bu noktada ekonomik büyüme oluşturmak için beşerî sermayeyi geliştirmek tek başına yeterli olmaz. Ekonomiler fiziksel sermayeyi geliştirmeye de yatırım yapmalıdır. Fiziksel sermaye üretim sürecinde kullanılan aletler, fabrikalar ve teçhizatır. Fiziksel sermaye stoğu arttıkça ülkede sermaye derinleşmesi yaşanır. Sermaye derinleşmesi de daha üretken bir iş gücü sağlayarak ekonomik büyümeyi gerçekleştirir. Ekonomik büyümenin devam etmesi için de yaratıcılık, yenilik ve icat gereklidir. Batı dünyasındaki ve Japonya'da ki şirketler araştırma ve geliştirmeye kalkınmakta olan ülkelere oranla çok daha fazla para harcarlar. Araştırma geliştirme ilerde daha büyük karlar elde edebilmek için hali hazırdaki karların feda edilmesini gerektirir. Firmaların bu riski göze alması için teşvikler olmalı ve firmalar korunmalıdır. Yatırımcıları yasa marifeti ile koruyan patentler firmaların araştırma geliştirme faaliyetlerinin karlarını gerçekleştirmelerini sağlar (Soysal, 2019: 227-229). Hükümetin politikaları ise ekonomik büyümenin belirlenmesinde de rol oynar. Merkez bankasının istikrar sağlama politikaları faiz oranlarını dolayısı ile de sermaye yatırımını etkiler. Maliye politikası devlet borcunun faiz oranlarının etkisiyle sermaye yatırımına dolaylı olarak tesir eder. Vergi politikaları

tüketim ve tasarruf kararlarını faiz oranları ve çalışma teşviklerini ve sonuç olarak ekonomik büyümeyi etkiler (Yılmaz, 2005: 18).

2.2.1. Büyüme ile İlgili Temel Kavramlar

Ülke ekonomisinin uluslararası arenadaki etkinliğini gösteren ülke ekonomisinin krizde olup olmadığının en temel göstergesi ekonomik büyüme oranlarının değerleridir. Ülkenin ekonomik büyümesinin yavaşlama dönemine girdiğini gösteren veriler; Halk arasında "ekonominin soğuması" olarak tanımlanan bu süreç, önce bir durgunluk, alınan önlemlerin yetersiz kalması durumunda ise daralma ya da negatif büyüme şeklinde kendini gösteriyor. Bu noktada, ekonomik büyümenin iki ana göstergesi var. Göstergelerden biri Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) yani Türkçede net olmayan milli üretim; İkinci gösterge gayri safi yurtiçi hasıladır (GSYİH), yani net olmayan yerli üretim. İki veri arasındaki temel fark, dışsalılıklardan elde edilen net gelirdir (TSPAKB, 2004).

Ekonomide, ekonomik büyümenin hızını ve bu hızını belirleyen birçok ekonomik kriter vardır. Bunlar; Ülkedeki doğal kaynakların birikimindeki artışa, sanayi üretimindeki artışa, enflasyon oranındaki değişikliklere, istihdam düzeyine, mühendis sayısındaki artışa, memur sayısındaki artışa ve nüfusun büyümesi ile sosyal harcamaların büyümesine kadar değişmektedir. Ancak bu kriterler arasında milli gelir göstergeleri ekonomik olarak önemlidir. Bu kriterler; Gayri safi milli hasıla (GSMH), gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH), safi milli hasıla (SMH), milli gelir, kişisel gelir, harcanabilir gelir ve kişi başına düşen milli gelir olarak adlandırılır (Parasız,1997: 45). Bu kavramları sırasıyla açıklayacak olursak:

2.2.1.1. Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH)

GSMH, belli bir dönemde ülke sınırı içinde ve dışında ülkenin kendi vatandaşları tarafından üretilen mal ve hizmetlerin piyasa değeridir. Bir ülkenin vatandaşı dış ülkelerde çalışıp gelir elde edip ülkesine getirebilir. Bu duruma 'dışarıdan gelen faktör gelirleri' denir. Bir ülkenin kendi vatandaşı dışında yabancılarda ülke sınırları içinde çalışıp, gelir

elde edip dışarıya çıkarabilir. Bu duruma da ‘dışarıya giden faktör gelirleri’ denir (Turhan, 2007).

Bir ülkenin kendi vatandaşı dışında yabancılarda ülke sınırları içinde çalışıp, gelir elde edip dışarıya çıkarabilir. Bu duruma da ‘dışarıya giden faktör gelirleri’ denir. Bu ikisi arasındaki farka da ‘net dış alem geliri’ denir. Bu çerçevede GSMH ise aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır:

- $GSMH = GSYİH (+-) \text{ Net Dış Alem Geliri}$
- GSMH; ülkelerin en önemli göstergelerinden biri olup, ülkenin gelişmişlik düzeyini, toplam üretim gücünü gösterir (Akbulut, 2009: 39).

2.2.1.2. Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH)

Bir ülkede bir yıl içinde üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin piyasa fiyatları ile değeridir. Hesap yapılırken yabancı sermaye tarafından üretilmiş mal ve hizmetler de dikkate alınır. Bu nedenle ‘yurtiçi’ kelimesi kullanılır. Tanımdaki ‘nihai’ kelimesi, sadece tüketime arz edilmiş mal ve hizmetlerin hesaba katılmasını gerektirir. Yurt içinde yerleşik olan üreticilerin dönem içinde yurtiçi faaliyetleri ile yaratmış oldukları mal ve hizmetlerin üretim değerleri toplamından, bu üretim için kullandıkları girdiler toplamının düşülmesiyle hesaplanır. ‘gayri safi’ kelimesi makine, teçhizat ve diğer yatırım mallardaki yıpranmanın hesaba katılmadığını gösterir. Hâsıla ise üretim anlamında kullanılır. TÜİK 2007’den itibaren büyüme hızlarını bu ekonomik büyüklüğe göre hesaplayıp kamuoyuna duyurmaya başladı. 2007 öncesinde GSMH esas alınıyordu (Akbulut, 2009: 46). Bu çerçevede Örneğin Almanya’da çalışan bir Türk işçinin geliri, Almanya’nın değil, Türkiye’nin gayri safi milli hasılasının bir unsurudur, ancak ülkemizin gayri safi yurtiçi hasılasına dahil değildir. Aynı şekilde, Türkiye’de yatırım yapan bir Alman şirketinin elde ettiği kâr, Türkiye’nin gayri safi yurtiçi hasılasına eklense de, Almanya’nın gayri safi milli hasılasına dahil edilecektir. Dolayısıyla gayri safi milli hasıla ile gayri safi yurtiçi hasıla arasındaki fark, yurtdışında yaratılan gayri safi milli hasılanın bir parçası olarak anlaşılmalıdır (Yılmaz, 2005: 28).

2.2.1.3. Safi Milli Hâsıla

Ekonomide, üretim araçları üretim sürecinde yıpranır. Ekonomide, bir sermaye şokunda erozyon ve eskimenin parasal ifadesine sönüm veya amortisman denir. Üretim sürecinde yıpranan ve yıpranan parçanın değeri, bu dönemde bitmiş tüketilen ve mal hizmetlerindeki aşınma ile yıpranma payı kadar yapay bir fazlalık haline gelir. Bu durumda döneme ait net üretim ürününün parasal değeri, gayri safi milli hasıladan amortisman payının çıkarılması sonucu bulunan piyasa fiyatları ile çarpılırsa, gayri safi milli hasılayı verir (Yılmaz, 2005: 30).

- SMH= GSMH- Amortismanlar.

SMH'ye dayalı bir dönem boyunca reel büyüme kapasitesi ülke ekonomisinin gerçek kapasitesini gösterir. SMH, çalışma süresi boyunca ekonomik performansı göstermek için GSMH'den daha iyi bir göstergedir. Bunun nedeni, SMH'nin referans dönemi boyunca üretim faaliyetinin net sonucunu göstermesidir. Pratikte GSMH büyüklüğünün hesaplanmasının ve bu büyüklükte analizin yapılmasının nedeni, amortisman maliyetini hesaplamının çok zor olmasıdır (Akbulut, 2009:36).

2.2.1.4. Milli Gelir

Milli gelir, bir ülkede üretilen mal ve hizmetlerin, dönemin başında ve sonunda aynı zenginlik düzeyinde kaldıkları varsayılarak, bir yıl boyunca piyasa fiyatlarıyla toplam değeridir. Başka bir deyişle, bir yıl için ülkede mal ve hizmet üretiminden oluşan üretim faktörlerinin gelirlerinin toplam parasal değerine milli gelir denir (Erdoğan, 1994). Bu çok derin bir kavram olmasına rağmen konumuz bağlamında milli gelir kavramına kısaca değinilmiştir. Safi milli hasıla, piyasa fiyatlarıyla değil, üretim unsurlarına dağıtılan paylara göre hesaplanırsa toplam milli gelir elde edilir. Milli gelirin gelir olarak tanımlanması, üretimde katılımcıların aldıkları paylara dayanmaktadır. Bu anlamda milli geliri şu şekilde tanımlayabiliriz: Birincisi, bir ülkede üretimde yer alan unsurların (emek, sermaye, doğa, girişimci) bir yılda nakdi veya ayni olarak elde ettikleri net gelir miktarına milli gelir denir. Yani aynı şeyi bu sefer hisse bazında hesaplıyoruz. Başka bir deyişle, milli gelir, üretilen mal ve malların değerine göre belirlenir. Maliyet fiyatına dahil edilen gelirler, bildiğiniz gibi, esas olarak ücret ve ücretler, faiz, kira veya kira ve kârdır. Bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi, üretim unsurları ile ilgisi olmayan ve faaliyetleri sonucunda ortaya çıkmayan dolaylı vergileri dikkate almayacağız. Bu itibarla milli geliri,

milli ürünün satış fiyatına dahil olan dolaylı vergilerin bu üründen düşülerek üretim faktörlerine dağıtılan payların toplamı olarak buluyoruz (Parasız, 1997:48). Formüle edecek olursak:

- Milli Gelir = SMH (faktör fiyatları) = SMH (piyasa fiyatları)- Net Dolaylı Vergiler

Bu hesaplamada piyasa fiyatları yerine faktör fiyatlarının kullanılmasının temel nedeni, devletin mal ve hizmetlere KDV gibi dolaylı vergiler koyması, bu da mal ve hizmet fiyatlarını normalden daha yüksek hale getirmesidir. Buna ek olarak, hükümetler belirli mal ve hizmet gruplarını sübvansiyonla destekleyerek, mal ve hizmetlerin piyasalarda temel maliyetlerinin altında satılmasını sağlayabilirler. Başka bir deyişle, piyasaya verilen devlet sübvansiyonları, piyasada negatif dolaylı vergilere neden olabilir. Bu açıdan bakmak gerekirse ise;

- Net Dolaylı Vergiler= Dolaylı Vergiler – Sübvansiyonlar

Net dolaylı vergilerdeki artış veya azalış değiştiğinde, aynı ürünün piyasa fiyatı da değişir. Bu nedenle, piyasa fiyatına karşı ölçülen çıktıyı ölçmek yanıltıcı olabilir. Bu nedenle milli gelirin faktör fiyatı üzerinden ölçülmesi ekonomik analizin en iyi göstergesi olarak kullanılabilir (Akbulut, 2009: 47).

2.2.1.5. Kişisel Gelir

Serbest girişim ekonomisinde, ekonomik kaynaklar bireylere ve ailelere aittir. Ancak bu durumda milli gelir, bireysel harcanabilir gelire karşılık gelmemektedir. Kişisel gelir, bir kişinin bir yılda kazandığı net gelir miktarı olarak tanımlanabilir. Bu nedenle, kişisel geliri belirleyebilmek için kademeli olarak milli geliri ayarlamamız gerekiyor. Çünkü kimileri vergi öderken kimileri de üretim yapmasalar da devletten düzenli transfer ödemeleri alıyor. Bu ödemeleri kişisel gelir hesabına eklememiz gerekiyor. Öte yandan, bazı insanlar toplam kazançlarından daha az kazanabilirler. Bu durumda bireyler sosyal güvenlik kurumlarına katkı sağlamaktadır. Bu maddede hesapladığımızı milli gelirden çıkarmamız gerekiyor. Bu toplama ve çıkarmalarla kişisel gelir elde edebiliriz;

- Kişisel Gelir = Milli Gelir + Transfer Harcamaları + Sübvansiyonlar- (Kurumlar Vergisi + Dağıtılmayan Karlar + Sosyal Kesintiler)
- Kişisel gelir, ekonomik analizde kişisel gelirin tüketime, doğrudan vergilere ve tasarruflara nasıl ve hangi oranda dağıtıldığını açıklamaya yardımcı olur (Parasız,1997: 50).

2.2.1.6. Kullanılabilir Gelir

Kullanılabilir gelir ise, birikmiş şirket kazançlarını ve değerlendirme düzenlemesine, stoklar düşerken işletmeden yapılan transfer ödemelerini ve kişisel gelirden amortismanı dahil etmeliyiz. Değerleme düzenlemesi fiyat değişiklikleri ile ilişkilidir. Bu tahmin, kâr değerlerini belirlemek ve enflasyon hesabını ayarlamak için kullanılır. Çünkü tahmini kâr, şirketlerin sattığı mallar tarafından belirlenir. Ancak enflasyon dönemlerinde, stok değerlendirirken satılan malın maliyetinin altında ifade edilir ve daha sonra karla birlikte daha yüksek bir maliyetle hesaplanır. Envanter tahmini düzeltmeleri, bu tür bir hatayı düzeltmeyi amaçlar. Bu durumda harcanabilir gelir elde etmek için aşağıdaki formülü uygulayabilirsiniz: (Akat, 2012:15)

- Kullanılabilir Gelir = Kişisel gelir – (dolaysız vergiler + parafiskal ödemeler)

2.2.1.7. Kişi Başına Düşen Milli Gelir

En kısa tanımıyla kişi başına gelir, bir yılda üretilen milli ürün veya gelirin bireylere bölünmesidir.

- Kişi Başına Ulusal Gelir = Toplam Gelir/Nüfus

Ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeylerini karşılaştırırken, genellikle kişi başına düşen gelir veya kişi başına harcanabilir gelir kullanılır. Bu kavramlar netice olarak yaşam kalitesi veya milli gelir dağılımı hakkında bilgi vermemektedir. Ancak, her ülkedeki kalkınma süreçlerinin durumunu duymak önemlidir. Bu nedenle kişi başına düşen gelir, bir ülkenin gelişmişlik düzeyinin belirlenmesinde ortak bir standarttır (Bozdağ ve Bozdağ, 2006: 8).

2.3. Uluslararası Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme ve Milli Gelir Üzerindeki Etkisi

Yatırım yapılan ülke üzerinde yabancı sermaye yatırımının birçok etkileri bulunmaktadır. Bu etkiler üretim, fiyatlar, istihdam, ödemeler dengesi, gelir, genel refah ve ekonomik kalkınmaları içerir. Bu etkilerin bir kısmı ülke ekonomisine olumlu yönde katkı sağlasa da bir kısmı da ekonomi üzerinde yük oluşturmaktadır. Benzer şekilde yatırımın yapıldığı anda bir miktar etkisi olsa da birkaç yıl sonra da bazı sonuçlar görülebilmektedir (Cook, 2013: 46). Bu bağlamda uluslararası sermaye hareketlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ile uluslararası sermaye yatırımlarının milli gelir üzerinde etkisine bakarsak;

2.3.1. Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi

Makki ve Somwaru 2004 yaptıkları çalışmada Borenzstein ve diğerlerinin (1995) yaptığı araştırmaları genişletmişler ve doğrudan yabancı yatırımın ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu kanıtlamışlardır. Borenzstein ve diğerleri, içsel büyüme modelini uygulama çalışmalarında, analizlerini 1990'lara kadar genişletmişlerdir. Bunun genişletmenin sebebi, bu dönemde gelişmekte olan ülkelere akan doğrudan yabancı yatırımların ve dış ticaretin hızla artmasıdır. Ek olarak Makki ve Somwaru'nun çalışmasını Borenzstein ve diğerlerinden ayıran etken, sadece doğrudan yabancı yatırım ve beşerî sermaye arasındaki etkileşimi değil aynı zamanda dış ticaret ve yerli sermaye yatırımı arasındaki etkileşimi de incelenmektedir. Sonuçlara bakıldığında aralarında bir fark olmadığı görülmektedir. Doğrudan yabancı yatırım, dış ticaret, yerli yatırım ve beşerî sermaye ile birlikte ekonomik büyümeyi daha yüksek oranda etkilemektedir (Çütçü ve Kan, 2018: 15). Doğrudan yabancı yatırım, dış ticaret, yerli yatırım ve beşerî sermaye ile birlikte ekonomik büyümeyi daha yüksek oranda etkilerken enflasyon ve vergi oranlarındaki artışlar ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Doğrudan yabancı yatırım girişi sadece işsizlik oranını düşürmekle kalmaz, aynı zamanda rekabeti ve verimliliği artırma, yüksek teknoloji ve kalite yeniliklerini getirme, ülkeye döviz girişi sağlama vergi geliri yaratma gibi başka faydalar da sağlar. Bazı araştırmalara göre, doğrudan yabancı yatırımın verimlilik ve hizmet kapsamı üzerinde büyük olumlu etkisi vardır. Bu tür bir pozitif etki, rekabetin yüksek olduğu sektörlerde daha fazla görülmektedir (Çeken, 2003: 150). Yabancı yatırımın rekabeti olumsuz etkileyebileceği durumlar şu şekilde özetlenebilir:

- Yabancı bir şirket, ev sahibi ülkede lider bir şirket satın alır.
- Bir ülkede var olan iki yabancı şirketin birleşmesi.
- Daha önce ihracat gerçekleştiren yabancı firmaların, o ülkede faaliyet gösteren firmaları satın alması
- Potansiyel olarak rekabet eden şirketlerin birleşmesi.

Yabancı şirketler, yürütecekleri Ar-Ge faaliyetlerini yatırım yapacakları ülkelerde değil kendi merkezlerinde gerçekleştirmeyi tercih etmektedirler. Bu sebeple yatırım yapılan ülkenin sürekli yeni teknolojileri ithal etmek zorunda kalması, teknolojik bağımlılığın artmasını da beraberinde getirmektedir. Ayrıca yabancı yatırım yoluyla ev sahibi ülke, sanayileşmeyi ve yerli teknolojinin gelişimini olumsuz etkileyebilecek bazı teknolojileri kullanmaya zorlanmaktadır (Gerber, 2017: 29).

2.3.2. Uluslararası Sermaye Yatırımlarının Milli Gelir Üzerinde Etkisi

Doğrudan yabancı yatırımın niceliği ve niteliği, yatırım yapılan ülkenin kalkınma düzeyi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Günümüzde ülkelere doğrudan yabancı sermaye girişlerinin artması beraberinde bu ülkelerin büyüme hızını da arttırmıştır. Genellikle doğrudan yabancı yatırım ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkinin doğru orantılı olduğuna inanılır. Bu sadece teorik ve analitik araştırmaların sonucu değil aynı zamanda birçok ülkenin deneyiminde ortaya çıkmış bir olgu olarak kabul edilmiştir (Bozkurt ve Dursun, 2006: 42). Yabancı sermaye bir ülkenin üretim kapasitesini iki şekilde artırabilir. Öncelikle ülkeye getirdiği sermaye, ikinci olarak da ülkede sağladığı kârın yeniden dağıtılması olmak üzere ülkenin sermaye birikimine ve üretim kapasitesine doğrudan katkı sağlar. Yabancı sermaye bir ülkeye döviz getirir. Uzun vadede ithalat ikamesi ve ihracatı artırıcı etkiler yaratır ve ülkenin uluslararası ödemeler dengesine olumlu katkı sağlayacak bir etkisi bulunur. Ek olarak yurt dışına kâr transferi ödemeler dengesi üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Ev sahibi ülke genellikle yabancı sermayeli şirketlerin kâr transferlerine kısıtlamalar getirir ve bu şirketlerin kârlarını yeniden yatırıma çevirmelerini şart koşar (Gerber, 2017: 33).

Yabancı sermaye gelişmekte olan ÷lkelere teknoloji transferi sağlamaktadır. Bu teknoloji yatırım yapılan ÷lkede kamu kuruluşlarının ve özel sektörün kısıtlı imkânlarıyla tekrar geliştirilmesi sağlanacak veya ithalat aracılığıyla getirilecek, kapasitesi ve verim oranı ise düşük teknoloji ile kıyaslanamayacak düzeydedir. Yatırım yapılan ÷lkede, yabancı işletmelerden yerli işçileri modern teknoloji ve işletmecilik alanındaki yenilikler hakkında eğitmeleri ve ÷lke genelinde araştırma ve geliştirme üzerinde çalışmalarını beklenmektedir (Çeken, 2003:152).

3. BRICS-T ÜLKELERİNDE YABANCI YATIRIMLARA İLİŞKİN TEMEL GÖSTERGELER VE KISA DEĞERLENDİRMELER

Çalışmanın bu bölümünde BRICS-T ülkelerinin kuruluşu ile bu oluşumda yer alan ülkeler hakkında yabancı yatırımlara ilişkin temel ekonomik göstergeler ve kısa değerlendirmelere yer verilmiştir.

3.1. BRICS'in Kuruluşu ve Önemi

BRICS geliştirmekte olan beş ülkenin ittifakından oluşan bir birliktir. Adlarının baş harflerinden oluşan BRICS'in ülkeleri arasında Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika bulunmaktadır. 2001 yılında Goldman Sachs ekonomisti Jim O'Neill, Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'i (BRIC) "yükselen ekonomiler" olarak tanımladı. Güney Afrika'nın bu ülkelere dâhil olmasıyla birlikte BRICS olarak adlandırılan bu sistem bugün gelişmiş ülkeler tarafından yakından izlenmektedir (Lim, 2001: 120). Güney Afrika küçük bir ekonomiye sahip olmasına rağmen BRIC iş birliğine neden davet edildi? Güney Afrika'nın bu gruba katılmasını sebebi yalnız ekonomik ve siyasi bir faktör değildir. Bu ülkenin Afrika kıtasındaki hakimiyeti ve iş birliğine karşı olumlu tutumuydu. BRIC kuruluşunun her ne kadar bir ekonomik olarak düşünülse de siyasi bir oluşum olduğunu Güney Afrika'yı bu gruba dahil ederek göstermiştir. Güney Afrika'nın bu grup içinde siyasi nedenle dahil edilmesi düşüncesi şimdilik zor görülebilir fakat kıtasındaki liderlik konumu göz önünde alındığında gelecek yıllarda mümkün olabileceği düşünülmektedir (Deniz, 2018: 69). Bu yeni yapı, uzun vadeli bir iş birliği mekanizması kurma eğilimindedir. Hedefi, küresel ekonomik sistemde daha adil ve eşit koşulların hâkim olduğu bir rekabet ortamı sağlamak olan bu oluşumun temel amacı, basit bir siyasi ve ekonomik düzendir (Bozkurt ve Dursun, 2006: 40).

BRICS-T oluşumu; 2008 küresel finans krizinin ardından geliştirmekte olan ülkeler çok uluslu dünya düzeni kurma yolunda Batılı ülkelerin ekonomik hegemonyasına karşı işbirliği zemininin ötesinde bir şok dalgası yarattı. Asya ülkelerinin hâkim olduğu yeni bir alternatif blok olarak görülen BRICS, geliştirmekte olan ülkeler için daha adil bir dünya düzeni beklentisi yaratmaktadır (Türker, 2002: 25). Bu beklentiler temelinde, küresel işbirliğine yönelik BRIC ülkeleri Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in Dışişleri

Bakanlarının gözetiminde Eylül 2006'da ilk toplantısını gerçekleştirilmiştir. 2009'dan beri taraflar ekonomik ve siyasi alanlarda işbirliğini güçlendirmek için düzenli olarak bir araya geldi; 2011 yılında Güney Afrika'nın katılımıyla bugünkü halini alan BRICS, kapsamlı siyasi ve ekonomik altyapısı (BMFA ve IAER) ile değişen küresel sistemi etkilemektedir (Lim, 2001: 121).

3.2. BRIC-T Ülkelerinin Ekonomik ve Sosyal Yapısının Genel Değerlendirilmesi

3.2.1. Brezilya

1500 yılında Portekizli kâşif Pedro Alvares Cabral tarafından keşfedilen eski bir Portekiz kolonisi olan Brezilya, 1822'de bağımsızlığını ilan ederek Brezilya İmparatorluğu'na, 1889'da ise Brezilya Federal Cumhuriyeti olmuştur (Kiper, 2012: 99). Güney Amerika kıtasındaki en güçlü ekonomiye sahip ülke, aynı zamanda Güney Amerika'nın en yoğun nüfuslu ülkesidir. Alan büyüklüğü olarak dünyada 5. sırada yer almaktadır (Westerlund, 2008: 205).

3.2.1.1. Brezilya'nın Makro Ekonomik Göstergeleri

Brezilya'nın diğer BRICS ülkeleri ile birlikte 2050 yılına kadar küresel ekonomiye yön verecek süper güçlerden biri olduğu düşünülmektedir. Brezilya'nın zengin kaynakları, yeni petrol rezervlerinin keşfi, bir tedarik ülkesi olması ve son dönemde yaşanan krizlere rağmen BRICS içindeki konumunu koruması bu düşüncede önemli bir etkiye sahiptir. Geniş nüfusunun ve 2 trilyon doları aşan GSMH'sinin etkisiyle Brezilya, Latin Amerika ülkeleri arasındaki birinciliğini diğer ülkelere kaptırmamıştır. Özellikle son dönemde ülke üzerinde sahip olduğu siyasi istikrarın etkisi düşünüldüğünde, ticaret açısından cazip bir ülke konumundadır. Yüksek nüfus yoğunluğu nedeniyle tüketim potansiyeli nedeniyle ithalatında da artış görülmektedir. Bu durum Brezilya'yı cazip bir pazar alanı haline getirmektedir (Kar ve Tatlısöz, 2008: 442). Bununla birlikte Brezilya'nın dünya ekonomisindeki mevcut konumuna kolayca ulaştığı da söylenemez. 1990 yılında uyguladığı sağlam makroekonomik politikalarla üstesinden gelerek 2 kriz yılını ve siyasi istikrarsızlık, yüksek enflasyon gibi sorunları aşarak aşağıda tabloda da görüldüğü gibi ekonomik durumlarını daha iyiye getirebilmeyi başarmıştır (Ağır ve Yıldırım, 2015: 42).

Tablo 3.1: Brezilya'nın Makroekonomik Verileri

YILLAR	GSYİH (cari ABD doları)	Kişi başına GSYİH (cari ABD doları)	İşsizlik (%)	Enflasyon (%)
2010	2.208.838.108.577,09	11.286,07	7,27	5,04
2011	2.616.156.606.666,62	13.245,39	6,92	6,64
2012	2.465.228.293.894,01	12.370,22	7,19	5,40
2013	2.472.819.362.216,69	12.300,39	6,98	6,20
2014	2.456.043.766.028,73	12.112,83	6,66	6,33
2015	1.802.211.999.538,68	8.813,99	8,43	9,03
2016	1.795.693.265.810,23	8.710,06	11,60	8,74
2017	2.063.514.688.761,98	9.928,68	12,82	3,45
2018	1.916.933.708.381,89	9.151,38	12,33	3,66
2019	1.877.824.273.720,78	8.897,55	11,93	3,73
2020	1.444.733.258.971,65	6.796,84	13,69	3,21

Kaynak: Dünya Bankası

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi GSYİH, kişi başına düşen milli gelir yıllara göre artış göstermiştir. Ancak son dönemlerde dünya genelinde yaşanan ekonomik sıkıntılar GSYİH ve kişi başına düşen milli gelir de azalışa neden olmuştur. Bu çerçevede ekonomide yaşanan daralmalar enflasyonu arttırması beklenirken enflasyon aksine düşme eğilimine girmiştir.

3.2.1.2. Brezilya da Dış Ticaret

1960'larda ithal ikamesi politikaları uygulayan bu sömürge dönemi geçirmiş ülke, kendi hammaddelerini de ihraç etmiştir. 1990'larda Brezilya ekonomik bir dönüşüm başlattı. Bu

geçiş üzerindeki en önemli olumlu etki, doğal kaynak ve emek faktörlerinden gelmektedir. Böylece ekonomisinde başlattığı reformlarda ilerleme kaydeden Brezilya, 1990'lardan sonra dünya ekonomisi sahnesine çıkmaya başladı (Bozkurt ve Dursun, 2006: 41). Brezilya; ağaç ürünleri, tarım ürünleri, giyim ürünleri, hayvancılık ürünleri ve metal ürünlerde karşılaştırmalı üstünlüklere sahiptir. Kakao, pirinç, kahve, pamuk ve tütün başta olmak üzere birçok tarım ürününün yanı sıra demir, çelik, kâğıt ve alüminyum gibi ürünlerin de üretimini ve ihracatını yapmaktadır (Ağır ve Yıldırım, 2015:45). 1990'lı yıllara gelindiğinde Brezilya ithal ikamesi politikalarından vazgeçmiş ve dış ticarete yönelmeye başlamıştır. Yeni kararlı dış ticaret politikası ile ülke, dış ticaretin önündeki birçok kota ve tarife engelini aşarak dış ticarete açılmıştır. (Ersungur, vd., 2017: 401).

Brezilya'nın Güney Amerika'daki ülkelerle ve daha sonra diğer ülkelerle imzaladığı ikili ticaret anlaşmaları ticaret hacminin artmasındaki en temel nedenlerdendir. Özellikle Güney Ortak Pazarı'na (MERCOSUR) üyeliği ile ihracatını önemli miktarda arttırmıştır. Ardından aralarında Körfez Ekonomik İşbirliği Konseyi'nin de bulunduğu İsrail, Güney Afrika, Ürdün, Fas ve Türkiye gibi ülkelerle ticaret anlaşmaları imzalamıştır (Bozkurt ve Dursun, 2006:45). Bu çerçevede Brezilya'nın dış ticaret verilerine bakarsak;

Tablo 3.2: Brezilya'nın Dış Ticaret Verileri (Milyon \$ Değerinde)

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2010	237193	260187	497380	-22994
2011	299977	320105	620082	-20128
2012	288502	322009	610511	-33507
2013	287591	344503	632094	-56912
2014	270452	335819	606271	-65367
2015	232489	253273	485762	-20784
2016	224152	216707	440859	7445

2017	258327	237455	495782	20872
2018	274857	335467	600084	-46817
2019	201495	247616	387380	-2215
2020	295476	352009	650511	-66910

Kaynak: Dünya Bankası

2003 yılından bu yana Brezilya'nın ihracat ve ithalatı hızla artmıştır. Küresel ekonomik krizin etkisiyle 2008-2009 yıllarında bu ülkenin ihracatı bir önceki döneme göre azalırken, dış ticaret açığı ve ihracatı artmıştır. 2013 yılındaki hükümet karşıtı protestolar ekonomiyi derinden etkilemiş, dış ticaret hacminin düşmesine ve 2014 yılında ticaret açığının oluşmasına yol açmıştır. Bu durum 2008, 2015 yılına kadar devam etmiş ve 2016 yılında ülke tekrar dış ticaret fazlası vermeye başladı. 2016 yılında GSYH içindeki dış ticaret hacminin payı %24,6 olmuştur. Bu artış oranı Brezilya'nın dünya ticaretinde önemli bir rolü olduğunu göstermektedir. Genel olarak Brezilya, 1991'den 2017'ye kadar ihracat ve ithalat arasındaki dengeyi korumayı hedeflemiş ve bu dengeyi sağlamada kısmen başarılı olmuştur. 2008'de yaşanan kriz ve 2013'de yaşanan hükümet karşıtı protestolar dış ticaret üzerinde olumsuz bir etki yapmış ancak ülke bunu ekonomik politikalarla dengelemeyi başarmıştır (Gerber, 2017: 105).

Brezilya 2016 yılındaki ihracat performansı ile dünya ihracat listesinde 25. sırada yer almaktadır. Dünya ihracatındaki toplam payı yaklaşık %2'dir. 1991'den 2017'ye kadar ihracatı 4,9 kat artmıştır. Brezilya'nın ihracatı esas olarak iki kategoriye ayrılıyor. Birinci kategoride ham ve yarı işlenmiş ürünler olan demir ve alüminyum gibi mineraller ile pamuk, kahve, şeker, hayvansal ürünler ve tütün gibi tarım ürünlerinden oluşmaktadır. Diğer kategoride ise işlenmiş ürünler; motorlu taşıtlar, imal edilen uçaklar, lokomotifler, gemiler ve bunların yedek parçaları, ilaçlar, kâğıt ve kâğıt ürünleri, kozmetikler, işlenmiş hayvansal ürünler, tekstil ürünleri bulunmaktadır. Brezilya'nın ihracatının yapısına bakıldığında en önem arz eden kalemin hammadde satışı olduğu görülmektedir. Brezilya'nın yüksek teknoloji ürünleri ihracatı, BRICS-T ülkeleri arasında ikinci sırada yer alıyor. İleri teknoloji ürünlerinde 2011-2013 döneminde gerileme olmasına rağmen 2014 yılından itibaren yeniden artmaya devam etmiştir (Çevik, 2013: 15).

Brezilya, son zamanlarda Amerika ve Avrupa Birliği ülkeleri dışında, normalde bir pazar olarak gördüğü yeni pazarlar da edinmiştir. Bunlar Doğu Avrupa, Afrika, Asya, Orta Doğu ve Körfez bölgeleridir (Yavuz, 2012: 13). Brezilya, dünya ticaretinde Güney-Güney olarak tanımlanan ticaret akışlarına yönelik atağını sürdürmede aktif bir konumdadır. Özellikle ihracat sektöründe başarılı olan, ihraç ürünlerini çeşitlendiren ve yeni pazarlara giren Brezilya, tarım ürünleriyle sınırlı kalmayıp otomobil, kimya, elektronik vb. birçok sanayi ürününü ihracatı arasına eklemiştir (Rothmuller, 2003: 18).

Brezilya'nın hali hazırda üyeliğinin bulunduğu uluslararası kuruluşlar, ticaret anlaşmaları ekonomik entegrasyonu Brezilya'nın dünya ekonomik sahnesindeki performansını bir kez daha göstermektedir. BM, Dünya Bankası, DTÖ, G20, IMF, SELA, SACU, Rio Group, Güney Afrika Gümrük Birliği, Latin Amerika Entegrasyon Derneği, MERCOSUR Ortak Pazarı, ALADIL gibi kuruluşlar, gruplar ve anlaşmalar, ekonomik işbirliği yaparak, ticari, teknolojik ve politik alanlarda Brezilya'nın aktif bir hal almasını sağlamada işe yaramıştır (Salkind, 2000: 83).

3.2.1.3. Brezilya da Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Brezilya da sürdürülebilir bir kalkınma için yabancı sermayenin ülkeye kazandırılması yönünde birçok adımlar atılmış daha sonra ise kısıtlamalar getirilmiştir. Bu durum aşağıdaki tabloda özetlenmiştir (Rothmuller, 2003: 23);

Tablo 3.3: Brezilya'ya DYY Giriş ve Çıkışları

Milyon \$	2005	2010	2015	2020
DYY GİRİşLERİ	15 066.29	77 686.85	49 961,37	24 777.73
DYY ÇIKIşLARI	2 516.70	22 059.93	-11 642.81	-25 808.42

Kaynak: UNCTAD

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Brezilya DYY ülkeye çekmede özellikle 2005 yılına göre 2010 yılında büyük bir sıçrayış göstererek büyük ölçüde artmış daha sonraki yıllarda ise bu artış yerini azalmaya bırakmıştır.

3.2.2. Rusya

Rusya Federasyonu olarak bilinen bu ülke Avrasya'nın kuzeyinde yer almaktadır. Sahip olduğu 17 milyon kilometrekarelik yüzölçümü ile dünyanın en büyük ülkesidir (Yıldırım ve ark, 2014: 35). 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Rusya Federasyonu olarak yeniden adlandırılmıştır. Çeşitli madenlere ve enerji kaynaklarına ev sahipliği yapan Rusya'nın dış ticaretinin büyük bir kısmını petrol, alüminyum, doğalgaz, taşkömürü, demir ve elmas oluştururken, kendi geliştirdiği silah, füze ve silah sistemlerinin satışından da yüksek gelir elde etmektedir (Ersungur, vd., 2017: 410).

3.2.2.1. Rusya'nın Makro Ekonomik Göstergeleri

Genel olarak, Rus ekonomisi, doğal kaynakların zenginliği, yüksek istihdam oranları, yüksek eğitim seviyeleri, düşük kamu borcu, uzay, bilgi ve askeri teknoloji ve bunların neden olduğu dışsallık açısından büyük avantajlara sahip olan ülke konumundadır. Bu noktada Rusya'nın temel makroekonomik göstergelerine baktığımızda (RTİB, 2019: 5);

Tablo 3.4: Rusya'nın Makroekonomik Verileri

YILLAR	GSYİH (cari ABD doları)	Kişi başına GSYİH (cari ABD doları)	İşsizlik (%)	Enflasyon (%)
2010	1.524.917.468.442,01	10.675,00	7,37	6,85

2011	2.045.925.608.274,37	14.311,08	6,54	8,44
2012	2.208.295.773.643,15	15.420,87	5,44	5,07
2013	2.292.473.246.621,08	15.974,64	5,46	6,75
2014	2.059.241.965.490,83	14.095,65	5,16	7,82
2015	1.363.481.063.446,77	9.313,01	5,57	15,53
2016	1.276.786.979.221,81	8.704,90	5,56	7,04
2017	1.574.199.387.070,90	10.720,33	5,21	3,68
2018	1.657.328.865.709,99	11.287,36	4,85	2,88
2019	1.687.448.525.466,61	11.497,65	4,50	4,47
2020	1.483.497.784.867,60	10.126,72	5,59	3,38

Kaynak: Dünya Bankası

Rusya ekonomisi 2012-2013 yıllarında iş talebinin baskın olduğu bir büyüme modeli yaşamıştır. 2014 yılında büyümede bir yavaşlama meydana gelerek yıllık %0,74 civarında gerçekleşmiştir. 2014 yılı itibari ile iç talepte meydana gelen daralma ekonomik büyümeyi de olumsuz etkilemiştir. Bunun sonucunda 2015-2016 yıllarında ülkede ekonomik büyüme negatif değerde gerçekleşmiştir. Bu yıllarda ülkedeki ekonomik büyümenin daralması neticesi ile iç talepte paralel şekilde daralma meydana gelmiştir (Erdoğan, 2021: 86). İşsizlik ve enflasyon verileri ise ülkede artış gösteren ekonomik göstergelerden biri haline gelmemiştir.

3.2.2.2. Rusya da Dış Ticaret

Dış ticaret politikasına bakıldığında Rusya'nın 1991 yılına kadar devlet tekeline ve katı bir korumacı yapı görülmektedir. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte liberal ekonomi politikası korumacı politikanın yerini almıştır. Serbestleşme süreci ile birlikte yerli üreticiler, dış pazarların önündeki engellerin kaldırılmasından ve yabancı

sermayenin ülke ekonomisine girmesinden fayda sağlamıştır (Yılmaz, 2006). 1998 mali krizinin vurduğu Rus ekonomisi, 2000 yılında petrol fiyatlarındaki artışla toparlanma sürecinden çıkmış ve yabancılarla ticaret fazlası vermeye başlamıştır. Bu aşamada Ruble'nin değer artışı yaşaması ve iç talep durumunda dış ticaret fazlası sağlaması ekonominin güçlendiğinin işaretleridir. Rusya'nın ticari faaliyetlerinde artışın temel nedeni, komünizmin toplumun çöküşüyle birlikte yurtdışında satılan petrol ve doğal gazın olduğu düşünülmektedir (Ersungur, vd., 2017: 415).

Son dönemde Rus politikasındaki artışın temel nedeni, ülkenin imzaladığı ticaret anlaşmaları ve üyesi olduğu uluslararası kuruluşların katkıları olarak değerlendiriliyor. Ayrıca ticari faaliyetlerinin artmasının bir diğer nedeni de komünizmin çöküşünden sonra ülkenin dışa açılması, ağırlıklı olarak petrol ve doğalgaz ihracatından gelir elde etmesi ve ticaret anlaşmaları imzalayan Avrupa ülkeleriyle entegrasyon sürecine girmesi olarak gösterilmektedir (Gerber, 2017 107). Bu noktada Rusya'nın dış ticaret verilerine bakıldığında;

Tablo 3.5: Rusya'nın Dış Ticaret Verileri (Milyon \$ Değerinde)

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2010	445513	322366	767879	123147
2011	573991	408776	982767	165215
2012	594193	447048	1041241	147145
2013	592497	468623	1061120	123874
2014	558283	426062	984345	132221
2015	391450	281490	672940	109960
2016	330161	263708	593869	66453
2017	410780	326365	737145	84415
2018	442587	358744	80457	85477

2019	452584	326365	982761	165215
2020	472146	250405	58654	85632

Kaynak: Dünya Bankası

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Rusya Federasyonu olarak yeniden adlandırılan bu ülke, sadece bir yılda dış ticaret hacmi 3,74 kat arttırarak 508.975 milyon dolara ulaştırmıştır. Uzun yıllar dış ticaret dengesini korumayı başaran Rusya Federasyonu 1991 yılından 2017 yılına kadar dış ticaret fazlası vererek milli gelirini istikrarlı bir şekilde arttırmıştır. 2009 yılında yaşanan ekonomik krizden en az etkilenen ülkelerden biri olan Rusya, 2011 yılında 165.215 milyon ABD doları ile en yüksek dış ticaret fazlası veren ülke olmuştur. 2013 ve 2017 yıllarında düşen petrol fiyatları nedeniyle dış ticaret hacmi daralmaya devam etmiştir (DEİK Avrasya Bülteni, 2018).

Rusya'nın ihracatının çoğu enerji hammaddelerinden gerçekleştirilmektedir. Rusya ekonomisinin temel gelir kaynağı enerji ihracatı, petrol ürünleri ve doğalgazı içermektedir. Diğer ihracatlara bakıldığında, farklı yeraltı ve yerüstü hammaddeler görülmektedir. Bu durum Rusya'yı küresel bir enerji ve hammadde ihracatçısı haline getirmiştir. Rusya'nın ihracatındaki yüksek teknoloji ürünlerin payı, ülkeyi BRICS-T ülkeleri arasında pay bazında üçüncü sıraya yerleştiriyor. 2016 yılında oran %10,7'idi, 2015 yılında ise %13,8 ile zirve yaptı. 2008'de %6,5'e gerilemişti ancak daha sonra 2009'da (%9,2) ve 2010'da (%9,1) keskin bir şekilde yükseldi (Dünya Bankası, 2022a). Avrupa ve Orta Asya, Rusya'nın ithalatının %52,38'lik dilimini oluşturmaktadır. Doğu Asya ve Pasifik ülkeleri %32,22'lik pay ile takip etmektedir. Rusya'nın ithalatı imalat sektöründedir. Bunun ana nedeni, Rus üretimine dâhil olan işletmelerin çok gelişmiş olmamasıdır. Bu açığı özellikle ithalatta ilk üç ülke (Çin ABD ve Almanya) ile doldurmaktadır. İthalatta ilaç sektörü ilk sırada yer alırken diğer kalemlerin ise elektrikli ev aletleri, otomobiller ve tıp alanında kullanılan ekipmanlar olduğu bilinmektedir. Rusya Soğuk Savaş'taki ana rolüne ek olarak, Sovyetler Birliği'nin varisi olma özelliğini de taşımaktadır. Ancak bugün yaptığı reformlar ve uzay teknolojisindeki yeri ile uluslararası sahnede önemli bir yere de sahiptir. Rusya, ekonomik gücün göstergesi olan doğal kaynaklar ve emek gibi unsurlarla dünyadaki bazı ülkeler konumunda bulunmaktadır (DEİK Avrasya Bölge Bülteni, 2018).

3.2.2.3. Rusya da Doğrudan Yabancı Yatırımlar

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasından önce katı bir korumacı politika izleyen Rusya, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra piyasa yani liberal bir ekonomi politikası izlemiştir. Rusya'ya yatırım açısından bakıldığında, 1990'larda doğrudan yabancı yatırım için yeterli sermayeye sahip olmayan bir ülke, 2000'li yıllarda doğrudan yabancı yatırım açısından ilerleme kaydetmeye başladı. Rusya'daki doğrudan yabancı yatırımlar, Rusya'nın yurtdışında yaşadığı siyasi gelişmelerden etkilenmiştir. Batı ülkeleri ve Ukrayna ile yaşanan jeopolitik sorunlar ve Rusya'da devam eden ekonomik kriz nedeniyle 2014 yılından itibaren doğrudan yabancı yatırımlar hızla azalmaya başlamıştır. 2016 yılında doğrudan yabancı yatırım sermayesi toparlanmaya başlayarak 37,7 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Bu ilerlemedeki en önemli faktör, petrol şirketi Rosneft'in özelleştirilmesidir. 2017 yılının ilk dokuz ayında Rusya'ya yapılan doğrudan yabancı yatırım 24,83 milyar ABD doları olarak gerçekleşti. Rusya'nın ekonomik ve kalkınma potansiyeli göz önüne alındığında, doğrudan yabancı yatırımların GSYİH içindeki payının %1,5'den küçük olduğu açıktır (Ersungur, vd., 2017: 417). Bu çerçevede Rusya'ya DYY giriş ve çıkışları 5'er yıllık periyotlar ile daha ayrıntılı görmek için aşağıdaki tabloda veriler yardımıyla inceleyebiliriz;

Tablo 3.6: Rusya'ya DYY Giriş ve Çıkışları

Milyon \$	2005	2010	2015	2020
DYY GİRİŞLERİ	14 375.05	31 667,97	11 857,81	9 676.07
DYY ÇIKIŞLARI	16 746.64	41 116.46	27 089.94	6 311.37

Kaynak: UNCTAD

3.2.3. Hindistan

Hindistan, Güney Asya'daki en büyük ülkedir. Nüfus açısından Çin'den sonra ikinci sırada yer alan Hindistan, sahip olduğu ekonomik potansiyel sayesinde küresel ekonomide kendine yer bulabilen ülkelerden biridir. Dünyanın en büyük on ikinci ekonomisine sahiptir. 1990'lı yıllardan itibaren ekonomisinde hızlı bir büyüme yaşamaya başlamıştır. Gerçekleştirdiği reformlarla dünyanın yükselen ekonomileri arasında yerini almaya başlayan Hindistan, BRICS'e katılarak reformlarının başarısını bir kez daha göstermiştir.

Şimdi dünya ekonomisine entegre olmuştur. Bir zamanlar sosyalist ve dünya ekonomisinden daha soyut bir şekilde gelişmekteydi ancak daha sonra ekonomisini liberalleştirdi ve stratejik bir istikrarlı büyüme stratejisi izledi (Haqqani, 2014:2).

3.2.3.1. Hindistan'ın Makro Ekonomik Göstergeleri

Hindistan ekonomisi, satın alma gücü paritesi açısından nominal olarak dünyanın en büyük yedinci ve üçüncü en büyük ülkesidir. Ülke ekonomisi son 20 yılda ortalama %7 oranında büyümüşür ve gelişmekte olan bir ülke olarak sınıflandırılmaktadır. Hindistan ekonomisi 2014'ün son çeyreğinde Çin'i geçerek dünyanın en hızlı büyüyen büyük ekonomisi olarak aşağıdaki tabloda Hindistan'ın makroekonomik göstergelerine yer verilmiştir (Vikipedi, 2022);

Tablo 3.7: Hindistan'ın Makroekonomik Verileri

YILLAR	GSYİH (cari ABD doları)	Kişi başına GSYİH (cari ABD doları)	İşsizlik (%)	Enflasyon (%)
2010	1.675.615.335.600,56	1.357,56	5,55	11,99
2011	1.823.049.927.771,46	1.458,10	5,43	8,86
2012	1.827.637.859.135,70	1.443,88	5,41	9,31
2013	1.856.722.121.394,53	1.449,61	5,42	11,06
2014	2.039.127.446.298,55	1.573,89	5,44	6,65
2015	2.103.587.813.812,75	1.605,61	5,43	4,91
2016	2.294.797.980.509,01	1.732,55	5,42	4,95
2017	2.651.472.946.374,91	1.980,67	5,36	3,33
2018	2.701.111.782.775,03	1.996,92	5,33	3,95
2019	2.870.504.096.717,77	2.100,75	5,27	3,72
2020	2.660.245.248.867,63	1.927,71	8,00	6,62

Kaynak: Dünya Bankası

Hindistan'da 2010-2020 arasında ortalama ekonomik büyüme %6,5 olarak gerçekleşmektedir. Hindistan'ı Çin'den ayıran en önemli gösterge tüketim harcamalarının gerek büyüme oranı içindeki payı gerek ise ekonomik büyümeye katkısı bakımından daha büyük değerlerde olması olarak görülmektedir. Ayrıca net ihracat bakımında ise ithalatın ihracattan daha büyük olması nedeni ile net ihracatın ekonomik büyüme içindeki katkısının negatif olduğu görülmektedir. Hindistan'ın BRICS-T içindeki belirgin bir farklılığı kamu harcamalarının GSYH içindeki katkısının en düşük olduğu ülke konumunda olmasıdır (Erdoğan, 2021: 88). Yukarıdaki tablo incelendiğinde işsizlik ve enflasyon yüksek seviyelerde olmadığı da görülmektedir.

2.2.3.2. Hindistan da Dış Ticaret

Yıllarca süren korumacı politikaların ardından Hindistan, korumacılıktan uzaklaşarak kapılarını dış ticarete açmıştır. Ticaret, ülkenin GSYİH'sinin %6'sını oluşturmaktadır (Lim, 2001). Ülke ağırlıklı olarak petrol yağları (%11,8), elmas (%8,4), mücevherat (%4,3), ilaç (%3,9) ve pirinç (%2,4) ihraç ederken petrol (%18,5), altın (%8,1), elmas (%6,1), kömür ve benzeri katı yakıtlar (%4,5), petrol gazı ve diğer gazlardaki hidrokarbonlar (%2,9) ise ithal ediyor. Hindistan'ın ticaret ortakları Amerika Birleşik Devletleri, Hong Kong, Birleşik Arap Emirlikleri, Singapur, Çin, İsviçre ve Suudi Arabistan'dır. Hindistan kısa süre önce Kore ve ASEAN ile serbest ticaret anlaşmaları imzaladı ve birkaç ortakla (AB, Avustralya, MERCOSUR, Yeni Zelanda ve Güney Afrika) müzakerelere başladı. Bununla birlikte Hindistan, dünyanın en büyük sekizinci ihracatçısı ve ticari hizmetlerde en büyük onuncu ithalatçısıdır. Hindistan'ın ticari rejimi ve düzenleyici ortamı nispeten kısıtlı olmaya da devam etmektedir (Gerber, 2017: 110). Bu çerçevede de Hindistan'ın dış ticaret verileri aşağıdaki tablo yardımıyla gösterilmiştir;

Tablo 3.8: Hindistan'ın Dış Ticaret Verileri (Milyon \$ Değerinde)

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2010	374237	448917	823154	-74680

2011	447383	566667	1014050	-119284
2012	448400	571306	1019706	-122906
2013	472180	527555	999735	-55375
2014	468346	529239	997585	-60893
2015	416786	465096	881882	-48310
2016	439265	478367	917632	-39102
2017	495335	572830	1068165	-77495
2018	534558	545874	1095874	-89547
2019	575724	584731	1053271	-67414
2020	585684	567120	108254	-79253

Kaynak: Dünya Bankası

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Hindistan, devamlı olarak dış ticaret açığı vererek büyüme kat eden ülkelerden biridir. 2008'e kadar ihracatı sürekli artıyordu fakat ekonomik krizi süreciyle birlikte ülkenin ihracatı daralmış ve ithalat tabanı güçlü bir şekilde genişlemiştir. Dış ticaret açığı 2011 ve 2012 yıllarında zirveye ulaşmıştır ve son yıllarda ithalatın önemli ölçüde azalması nedeniyle dış ticaret açığı azalmış ve ihracatı artırmaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Son zamanlarda karşılaşılan çevresel sorunlar nedeniyle dış ticaretin daralması ve döviz kurundaki artış ekonomiyi olumsuz etkilemeye devam etmektedir (Krugman, vd., 2017: 110). 2016 yılında Hindistan'ın ihracatı dünya sıralamasında 20. sırada yer bulmuştur. 2008 küresel ekonomik krizinden etkilenen ülkelerden biri de Hindistan'dır. Kriz döneminde ihracatında %0,28 gerileme yaşamış fakat sonrasında hızla toparlandı ve diğer gelişmekte olan ülkeler gibi önümüzdeki dönemde yüksek büyüme oranları kaydetmiştir. 2010 yılında ihracatı artışa geçmiş ve 2014 yılında zirveye ulaşmıştır. İhracat yaptığı bölgelere bakıldığında en büyük paya Doğu Asya ve Pasifik bölgesi sahiptir. Bunu Avrupa ve Orta Asya ile Orta Doğu ve Kuzey Amerika izlemektedir (DEİK Asya-Pasifik Bülteni, 2018). Hindistan; pamuk, çay, pirinç, hindistancevizi, kaju fıstığı ve demir cevheri

gibi bir dizi ürünün geleneksel ürünlerin ihracatçısıdır. Ek olarak oto ve yedek parça ve makine sektöründe ve hazır giyim sektöründe de dünya pazarındaki payını korumaya devam etmektedir. Hindistan 1991-2017 yılları arasında ithalatı 25 kat arttırmış, 2012 ve 2017 yıllarında zirveye ulaşmıştır. Doğu Asya ve Pasifik bölgesinden yapılan ithalat ülke ithalatının %38,52'sini oluşturmaktadır. İthalat'ın %20,94'ü Kuzey Afrika ve Orta Doğu bölgesi ile %18,05'i ise Orta Asya ve Avrupa bölgesi ile gerçekleştirilmektedir (Dünya Bankası, 2022a). Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Arap Emirlikleri, Hindistan'ın en büyük ithalatçılarıdır.

Hindistan'ın ithalatının en büyük payını petrol ve enerji ürünleri oluştururken, altın ve elmas ikinci sırada gelmektedir. Altın ve pırlanta ithalatının fazla olmasının nedeni nüfusun yüksek olması ve toplumun günlük hayatta ve düğünlerde çok fazla altın ve pırlanta kullanmasıdır. Diğer emtialar arasında kömür, elektronik ve telekomünikasyon ekipmanları ile üretimde kullanılan makine ve ekipmanlar yer almaktadır. Bugünkü yorumlardaki büyüme oranı dikkate alındığında yakın gelecekte dünyanın en büyük ekonomisi olacağı söylenmektedir (Dünya Bankası, 2022a).

3.2.3.3. Hindistan da Doğrudan Yabancı Yatırımlar

DYY, Hindistan'ın ekonomik gelişimi için önemli bir parasal kaynaktır. 1991 krizinin ardından Hindistan'da ekonomik liberalleşme başladı ve o zamandan beri ülkede DYY istikrarlı bir şekilde artmıştır. Bunun en güzel örneğini 2005-2022 yılları arasında beşer yıllık periyotlar ile özetlenmiştir (Business, 2022).

Tablo 3.9: Hindistan'a DYY Giriş ve Çıkışları

Milyon \$	2005	2010	2015	2020
DYY GİRİŞLERİ	7 621.77	27 417.08	44 064.10	64 061.91
DYY ÇIKIŞLARI	2 985.49	15 947,43	7 572.42	11 559,96

Kaynak: UNCTAD

Yukarıdaki tablo incelendiğinde DYY ülkeye çekme bakımından Hindistan büyük başarı elde etmiştir. DYY çıkışlarında ise inişli çıkışlı dönemler yaşanmıştır.

3.2.4. Çin

Çin Halk Cumhuriyeti Doğu Asya'da yer almaktadır, dünyanın en kalabalık ülkesidir ve tek parti rejimiyle yönetilmektedir. 1978 yılında gerçekleştirdiği ekonomik reformlarla güç kazanmaya başlayan Çin, şu anda dünyanın en büyük ikinci ekonomisi konumundadır. Bürokratik ve güçlü devlet yapısıyla bilinen Çin dünya tarihinin en eski uygarlıklarından birisidir. Son yıllarda ekonomisi hızla büyümeye devam eden Çin, 1970'lerin sonlarına kadar komünizm nedeniyle kapalı bir yapı içinde kaldı. Daha sonra 2005 yılında reform hareketlerine açıldı ve reformları sayesinde de bu günkü ekonomisine ulaşmıştır (Çeştepe, 2012: 50).

3.2.4.1. Çin'in Makro Ekonomik Göstergeleri

Çin 1979 yılına kadar planlı bir ekonomik sistemle yönetilmekteydi. Başka bir deyişle ekonomik sistem bir devlet tekeliydi. Devlet ekonomiyi kontrol eder ve özel teşebbüsü ve yatırımı engellerdi. Bu durum piyasa mekanizması dediğimiz sistemin verimliliğine engel teşkil etmektedir. Çin hükümeti 1953 ile 1978 yılları arasında reel gelirlerin %6,7 arttığını iddia etse de bu durum tartışmalı hale gelmiştir. Bazı ekonomistler, hükümetin bu rakamı siyasi nedenlerle abarttığını ve asıl oranın %4,4 olduğunu düşünmektedir. 1978 yılından itibaren Çin, ekonomik sorunlarla baş edemeyeceklerini anlayınca, liberal ekonominin planlı ekonomiden daha mantıklı olduğunu fark edip uygulamaya karar verdi. Bu amacı doğrultusunda 1979'da hükümet, çiftçilerin ürünlerini serbest piyasa koşullarında hükümetin belirlediği bir oranda satmalarına izin vererek ve hükümetin tarımda uyguladığı diğer iyileştirmelerle birlikte ilk adımı attı. Ayrıca çeşitli ekonomik bölgeler kurarak ihracatı artırmaya ve yabancı yatırımı çekmeye çalışırken, aynı zamanda yurt dışından yüksek teknoloji ürünler satın almaya da ağırlık vermiştir. Özel işletmeler desteklenerek serbest ticareti yaygınlaştırılmak amaçlanmıştır. Nitekim bu konuda başarılı olunmuştur. Her şeyden önce ticaret engellerini kaldırarak hem rekabetin hem de doğrudan yabancı yatırımın artmasına olanak sağlamıştır (Morrison, 2013) 1980'lerin başına kadar Çin, etkilediği siyasi rejim nedeniyle ekonomisi üçüncü dünya ülkeleri kategorisinde değerlendirilen, 'dışarıya' kapalı bir ülke konumundaydı. 20-30 yılın içerisinde ülke ekonomisi hızla büyümüş ve uluslararası bir duruş kazanmaya başlamıştır. Aslında kendisini geleceğin süper gücü Amerika'nın yerini alacak rakip bir ulus konumunda

bulundurmaktadır. Ekonomide yaptığı reformların yanı sıra Çin, dış dünyaya açılmak için gereken katılım çalışmalarını da hızlandırdı. 1986 yılında örgüt, o zamanlar Dünya Ticaret Örgütü (WTO) olarak tanınmayan GATT'a katılmak için başvurdu ve on beş yıllık müzakerelerin ardından 2001 yılında üye oldu. 1989 yılında da IMF'ye üye olmuştur (Tuselman, 1999). Bu reformlar sayesinde ithalattaki gümrük vergileri düşürülecek, doğrudan yabancı yatırım için gerekli koşullar sağlanacak, Çin piyasası yabancı şirketlere açılacak, özgürlük, adalet ve şeffaflık izlenecektir (Şimşek, 2014: 80). Uyguladığı reformlar, izlediği politikalar ve benimsediği modernleşme yapısı sayesinde Çin, 20 yıl içerisinde planlı ekonomiden uzaklaşarak sosyalist piyasaya geçmiştir. Burada başarılı olan Çin, dışa açılış, yatırım ve finansal sistem alanlarında istikrarını korumaya çalışıyor. 1978 yılından sonra benimsenen politikalar özellikle 2000'li yıllardan sonra somut olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Ülke 2003 yılında ekonomik olarak Amerika Birleşik Devletleri, Japonya ve Almanya, İngiltere ve Fransa'dan sonra ekonomik açıdan dünyada 6. sırada yer almıştır (Zhang, 2005: 5). Bu noktada Çin'in GSYİH, kişi başına düşen GSYİH, işsizlik ve enflasyon değerlerine bakarsak;

Tablo 3.10: Çin'in Makroekonomik Verileri

YILLAR	GSYİH (cari ABD doları)	Kişi başına GSYİH (cari ABD doları)	İşsizlik (%)	Enflasyon (%)
2010	6.087.163.874.510,73	4.550,45	4,53	3,18
2011	7.551.500.124.197,17	5.614,35	4,55	5,55
2012	8.532.229.986.993,65	6.300,62	4,57	2,62
2013	9.570.406.235.659,64	7.020,34	4,59	2,62
2014	10.475.682.920.597,70	7.636,12	4,61	1,92
2015	11.061.553.079.871,50	8.016,43	4,63	1,44
2016	11.233.276.536.744,70	8.094,36	4,53	2,00
2017	12.310.409.370.894,20	8.816,99	4,44	1,59

2018	13.894.817.549.380,30	9.905,34	4,28	2,07
2019	14.279.937.467.431,00	10.143,84	4,52	2,90
2020	14.722.730.697.890,10	10.434,78	5,00	2,42

Kaynak: Dünya Bankası

Yukarıdaki tablo incelendiğinde sürekli GSYİH, kişi başına düşen milli gelir sürekli artmış BRICH ülkeleri arasında da en yüksek büyüme oranına sahip ülke konumuna gelmiştir. Buna karşın işsizlik ve enflasyon düşük seviyelerde görülmeye devam etmektedir.

3.2.4.2. Çin de Dış Ticaret

Çin de yapılan reform hareketlerinde en gelişmiş alanı kaplayan dış ticaret olmuştur. Reformdan önce dış ticaret rejimi, ihracatın sağladığı kazançlarla ithalatı finanse edecek şekilde yapılandırılmıştı. Dış Ticaret Kurumu, dış ticaret faaliyetlerini kontrol etmek için çalışıyordu. Reformdan sonra, 1979'da açılan Çin ekonomisi hızla gelişti. 1980'lerde dış ticaret kontrollerini liberalleştirme hareketleri yavaş yavaş gerçekleşti. 1990'larda, önemli tarife indirimleri sayesinde dış ticaret hacmi önemli ölçüde arttı. 2000'li yıllarda ihracatın yanı sıra ithalat da istikrarlı bir artış göstererek küresel ticarete önemli bir faktör haline gelmiştir (Gerber, 2017: 112). 1978 yılında başlattığı reform hareketleri, sanayileşme ve dış ticarete yönelik stratejik politikalar ile Çin ekonomisi dünyanın en büyük ikinci ihracata dayalı ekonomisidir (Çolakoğlu, 2012: 49). Çin, ticari faaliyetlerinde büyük bir artış sağlayan reformları ile birlikte Dünya Ticaret Örgütü üyesi sayesinde de küresel ticarete oyuncu olma yolunda ilerlemektedir. Dünya Ticaret Örgütü üyesi, yurtdışına açık ve küresel ticarete başarılı olmak. 1980'lerde, ithalat ve ihracat engellerinin kaldırılması veya esnetilmesi, Çin'in ithalatının ihracatının önüne geçmesine izin vermiştir. Çin, özellikle sermaye malı ithalatına önem vererek sanayisini geliştirmeye çalışmıştır. Almanya, Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri'nden hammadde, enerji, makine ve elektronik ithal etmektedir (Sun ve Heshmati, 2013:3).

Çin, hızlanan küreselleşme eğilimi ve değişen uluslararası ve yerel koşulların etkisiyle dış ticaret alanında uzun bir ilerleme gerçekleştirmiştir. Çin, ekonomisinin hızlı gelişiminden

yararlanmak için yatırımcıların görmezden gelmek istemeyeceği bir ülke haline geldi. İçeride dönük yatırımlar, Çin'deki sermaye, üretim ve teknoloji boşluklarını doldurarak yerel sanayide yeni üretim tekniklerinin kullanılmasına olanak sağlamış ve bunun sonucunda dış ticaret Çin'de hızla gelişen bir alan haline gelmiştir. Çin, yüksek nüfusu ile yabancı yatırımları çekmesi açısından büyük önem taşımaktadır çünkü ucuz işçilik garantisi vermektedir. İşçi ücretlerinin artık eskisi kadar az olmaması ve gelişmiş ülkelerden yapılan ihracat talebinin azalması, doğrudan yabancı yatırımların da azalmasına neden olabilir. Bununla birlikte artan içeride talep, doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabilir. Özellikle son yıllarda Çin ekonomik büyüme modelinde farklı bir yol izlemeye başlamıştır. Niceliğin büyümesini temele koyarak kalitenin büyümesini önemsemiştir. Bu durum Çinli şirketlerin çeşitli sektörlerde yatırım yapmasına olanak sağlamıştır. Bu sektörler arasında yüksek teknoloji, gıda, tarım, gayrimenkul ve hizmetler yer almaktadır. Çin'deki Doğrudan Yabancı Yatırımların yapısı, yabancı yatırımlara yönelik uygulanan düzenlemelerle zaman içinde değişmiştir. Bu durum Çin'de DYY'ye üç şekil tanımıştır. Bunlar özleşmeye dayalı ortaklık girişimi (contractual joint venture), tamamı yabancı yatırımlar (wholly foreign enterprises) ve sermaye katılımlı (equity joint venture) ortaklık girişimidir (Çelik, 2016: 14). Çin, ihracatını genişletmek için DYY'yi doğrudan bir araç olarak görmüştür. Bu nedenle dünya pazarında Çin malı ürünlere yönelik olumsuz algıyı ortadan kaldırarak, rekabet gücünü artırarak ve Çin ürünlerinin ihracatını artırarak millileştirme hedefini gerçekleştirmeye yaklaşmaktadır (Sezen, 2011: 1002). Bu noktada dış ticaret verilerine 2010-2020 yılları çerçevesinde bakarsak;

Tablo 3.11: Çin'in Dış Ticaret Verileri (Milyon \$ Değerinde)

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2010	1602475	1380075	2982550	222400
2011	2006296	1825402	3831698	180894
2012	2175080	1943215	4118295	231865
2013	2354248	2119378	4473626	234870
2014	2462839	2241288	4704127	221551

2015	2362092	2003257	4365349	358835
2016	2199967	1944484	4144451	255483
2017	2417848	2208417	4626265	209431
2018	2071904	2474583	4785216	210214
2019	184965	2028751	4126874	200358
2020	257116	245761	4452966	201479

Kaynak: Dünya Bankası

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Çin'in dış ticaret verileri genel anlamda iniş çıkış seyir izlese de son yıllarda korona virüsün etkisiyle büyük ölçüde dış ticaretin azaldığı ülke konumuna gelmiştir.

3.2.4.3. Çin de Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olan Çin doğrudan yabancı yatırımların en çekici ülkelerinden biri olarak ortaya çıkmıştır. Çin'in son otuz yıldaki ekonomik başarısının arkasındaki ana güçlerden biri, Çin'e çekilen doğrudan yabancı yatırımlardır. 1979 yılından bu yana resmi olarak kendi ülkesine doğrudan yabancı yatırım çekmeye karar veren Çin, 2014 yılında 129 milyar dolarlık doğrudan yabancı yatırım çekerek, dünyanın en çok doğrudan yabancı yatırım çeken ülkesi haline gelmiştir (Eurasian, 2022). Bu noktada Çin'in DYY giriş ve çıkışları hakkında bilgi veren tablo aşağıda verilmiştir;

Tablo 3.12: Çin'e DYY Giriş ve Çıkışları

Milyon \$	2005	2010	2015	2020
DYY GİRİŞLERİ	72 406,00	114 734.00	135 577,00	149 342.00
DYY ÇIKIŞLARI	12 261.17	68 811.31	145 667.15	132 940,00

Kaynak: UNCTAD

Yukarıdaki tablo incelendiğinde 2005-2022 yılları arasında beşer yıllık periyotlar incelendiğinde Çin'e DYY giriş ve çıkışları artmaktadır.

3.2.5. Güney Afrika

Resmi olarak Güney Afrika Cumhuriyeti olan bu ülke Afrika kıtasının en güney ucunda yer almaktadır. 55 milyonluk bir nüfusa sahiptir ve önemli deniz taşımacılığı rotalarının kapsanması bakımından diğer Afrika ülkelerine göre oldukça gelişmiş durumdadır. İthal ikameci bir politika izleyen bu ülke 1970 yılından itibaren ihracata yönelik bir sanayileşme programına geçmiştir. Ekonomik büyümeyi desteklemek amacıyla 1990'larda ihracata güçlü teşvikler verilmeye başlandı. Güney Afrika'da ihracat destek politikalarının uygulanması ile tekstil ve motorlu taşıtlar gibi ihracat kalemlerinden muafiyetlerle üretim desteklenmiştir. Ek olarak, ithalata uygulanan ekstra vergiler ve miktar kısıtlamaları kademeli olarak düşürülerek yerli imalatçıların önündeki engeller azaltılmıştır. Küresel ve bölgesel ticaret anlaşmaları ile dış ticaret faaliyetlerinin kapsamı giderek genişletilmektedir. Küresel ticaret için AB ile 12 yıllık bir serbest ticaret alanı oluşturarak iki taraf arasındaki ticari ilişkileri genişletmeyi hedeflemişlerdir. 2010 yılında BRIC ülkelerine katılımıyla Güney Afrika'nın ticaret hacmi artmış ve en büyük destekçisi Çin ve Hindistan olmuştur (Ersungur, vd., 2017: 420).

3.2.5.1. Güney Afrika'nın Makro Ekonomik Göstergeleri

Afrika kıtası içindeki en büyük ekonomiyi Güney Afrika Cumhuriyeti oluşturmaktadır. Ülkenin ekilebilir arazisi olmasına rağmen milli gelire katkısı da çok düşüktür. Öte yandan, şarap ve çeşitli tarım ürünleri ihracatçısı olması ile öne çıkmaktadır. Güney Afrika Cumhuriyeti sanayi sektöründe milli gelirden pay almakla birlikte, altın, kömür, krom, mücevher ve platin gibi madenlerin üretiminde de dünyada bilinen ülkelerden biridir. Ayrıca turizm, ulaşım, haberleşme, bankacılık ve enerji gibi sektörlerde de büyümesi devam etmektedir (Cook, 2013: 52). Bu çerçevede Güney Afrika da GSYİH, kişi başına düşen GSYİH, işsizlik ve enflasyon verileri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.13: Güney Afrika'nın Makroekonomik Verileri

YILLAR	GSYİH (cari ABD doları)	Kişi başına GSYİH (cari ABD doları)	İşsizlik (%)	Enflasyon (%)
2010	417365076968,26	8.148,96	24,68	4,09
2011	458201514136,98	8.810,93	24,64	5,00
2012	434400545085,81	8.222,20	24,73	5,72
2013	400886013595,57	7.467,08	24,56	5,78
2014	381198869776,11	6.988,81	24,89	6,13
2015	346709790458,56	6.259,84	25,15	4,54
2016	323585509674,48	5.756,97	26,54	6,57
2017	381448814653,46	6.690,94	27,04	5,18
2018	404842116738,07	7.005,10	26,91	4,52
2019	387934574098,17	6.624,76	28,47	4,12
2020	335442101366,42	5.655,87	29,22	3,21

Kaynak: Dünya Bankası

Yukarıdaki tablo incelendiğinde kişi başına düşen milli gelir azalmış buna karşın işsizlik büyük ölçüde artmıştır. Güney Afrika, ilişkili düşük ekonomik büyüme ve nispeten yüksek enflasyon ve faiz oranları ile yüzde 27'den fazla olan dünyadaki en yüksek işsizlik oranlarından birine sahiptir.

3.2.5.2. Güney Afrika da Dış Ticaret

Güney Afrika Cumhuriyeti, serbest piyasa ekonomisi uygulayan ülkelerden biridir. Siyasi ve ticari olarak dünyaya entegre olma çabalarını hızlandırmaktadır. Dış ticaret politikalarına baktığımızda, özellikle 1970'li yıllardan sonra ithal ikamesi sınırını terk ederek ihracata odaklanan ve sanayileşmeye teşebbüs eden bir strateji uyguladığı görülmektedir. 1994 sonrasında yaşanan gelişmeler ihracatın öneminin anlaşılmasına yardımcı olmuştur. İhracatta gümrük vergilerinden muafiyet, sanayi ürünleri ihracatına doğrudan teşvik uygulaması ve ithalat vergilerine ek kısıtlamalar getirildi. Ayrıca GAC dış ticaretinde bölgesel ticaret anlaşmaları ve birleşmeler yürürlüğe girmiştir. Bu gelişmelere ek olarak, GAC'ın ticaret hacmini olumlu yönde etkileyecek bir diğer unsur da BRIC ülkeleriyle entegrasyonudur. Özellikle Hindistan ve Çin, GAC ticaretine katkıda bulunmaktadır (Ersungur, vd., 2017: 421). Bu çerçevede Güney Afrika'nın dış ticaret verileri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir;

Tablo 3.14: Güney Afrika'nın Dış Ticaret Verileri (Milyon \$ Değerinde)

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2010	107407	102747	210154	4660
2011	126845	123475	250320	3370
2012	117804	123558	241362	-5754
2013	113554	121983	235537	-8429
2014	110340	115590	225930	-5250
2015	95756	99846	195602	-4090
2016	90801	88984	179785	1817
2017	103869	99103	202972	4766
2018	757859	100254	210157	3458
2019	1381537	99358	225930	3687
2020	1128746	85489	265478	4897

Kaynak: Dünya Bankası

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi Güney Afrika'nın en önemli ihracatı; altın, elmas, platin, demir, otomobil parçaları ve çeliktir (DEİK Afrika Bölge Bülteni, 2019). İthalat ve ihracat rakamları 2008 küresel ekonomik krizine kadar artmaya devam etse ve kriz döneminde bir miktar düşüş gösterse de sonrasında zamanla bir toparlanma yaşandı. 2010 yılında BRIC grubuna da katılmasıyla yüksek büyüme oranını korumuştur. 2011 yılında dış ticaret hacmi zirve yaparken, dış ticaret açığı vermemiştir. 2011'den sonra dış ticaret hacminde azalma görülmüştür. ABD Merkez Bankası'nın (FED) uyguladığı para politikası ile doların hızla değer kazanması bu daralmanın en büyük nedeni olmuştur. Ayrıca Başkan Zuma'nın bu dönemde uyguladığı politikalar ve iç tartışmalar da dış ticaret hacminde daralmaya neden olmuştur. 2016-2017 yılları arasında dış ticaret fazlası verilmiştir. 1991-2017 yılları içerisinde ihracatını 3,97 kat arttırarak 2017 sonunda dünyada 38. sırada yer almıştır. 2011 ihracat ve ithalatta zirveyi gördüğü yıl olmuştur (World Bank, 2018).

3.2.5.3. Güney Afrika da Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Ticari açıklık ve hükümet düzenlemelerinin etkinliği, bir ülkenin aldığı doğrudan yabancı yatırım (DYY) girişlerinin değeri üzerinde küresel olarak en etkili faktörler arasındadır. Güney Afrika gibi üst orta gelirli ekonomiler arasında doğrudan yabancı yatırım çeken önemli ülkelerden biridir. Bu çerçevede DYY giriş ve çıkışları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir (Ersungur, vd., 2017: 425);

Tablo 3.15: Güney Afrika'ya DYY Giriş ve Çıkışları

Milyon \$	2005	2010	2015	2020
DYY GİRİŞLERİ	6 646.93	3 635.60	1 729,38	3 106,49
DYY ÇIKIŞLARI	930.29	-75.67	5 743.59	-1 973.25

Kaynak: UNCTAD

Yukarıdaki tablo incelendiğinde 2010-2020 döneminde Güney Afrika'nın DYY girişlerinin değeri, GSYİH'nın ortalama %5'i ile karşılaştırıldığında, GSYİH'nın ortalama %1,2'sine eşdeğerdir. Ayrıca Güney Afrika'ya benzer düzeyde DYY alan ülkeler arasında Fildişi

Sahili, Macaristan, Yeni Zelanda, Nijerya, Sri Lanka ve Svaziland bulunmaktadır (PWC, 2020).

3.2.6. Türkiye

Türkiye Cumhuriyeti Asya ve Avrupa kıtalarında toprakları olan bir ülkedir. Önemli deniz ve kara ticaret yolları üzerinde bulundurmakla birlikte ve Avrupa kıtalarının kesişme noktası olması nedeniyle jeostratejik güce sahiptir. İklim çeşitliliği, tarihi, genç nüfusu, yer altı ve yerüstü kaynakları ve askeri gücü açısından da önemli bir bölgesel güç olarak bilinmektedir (Yılmaz, 2010: 245). Türkiye'nin dış ticaret politikaları 1980 öncesi ve sonrası olarak ikiye kısımda incelenebilir. 1980 öncesinde ithalat yerine yerli üretim politikasına geçmiş ve ekonomisinin dış dünya ile etkileşimini sınırlı kılmıştır. Öte yandan, 1980 sonrası dış ticaret politikasının gelişmesi ve ihracata dayalı büyüme ilkesinin uygulanması, ihracatı dış ticaret politikasını merkezine yerleştirmiştir. Günümüzde ihracata dayalı büyüme modeli halen kullanılmaktadır (Karakahyalı, 2005: 85).

3.2.6.1. Türkiye'nin Makro Ekonomik Göstergeleri

2001 krizi sonrası Türkiye'de siyasal çoğunluğu güçlü bir şekilde elde etmiş hükümetler ile birlikte ekonomik büyüme performansı da hızlı bir artış eğilimi içerisine girmiştir. Türkiye'de gerek siyasal istikrarın sağlanması gerek ise Avrupa Birliği uyum süreci adımları özelleştirme faaliyetleri ve bütçe performansına bağlı olarak yüksek ekonomik büyüme oranlarını yakalamıştır. Bununla birlikte ülkelerin ekonomik anlamda gelişmişlik göstergelerinden birisi de kişi başına düşen gelir miktarıdır. Ayrıca Türkiye'de önemli sorunların başında işsizlik gelmektedir. Günümüzde yaşanan göç, terör ve yasal olmayan faaliyetlerin esas nedenleri arasında sayılmaktadır. Bu sebeple ülkelerin işsizlik sorunları ile mücadele etmesi önemli bir gerçektir. Türkiye için bu gelişmelere bağlı olarak 2010-2020 arasındaki GSYİH değerleri, kişi başına GSYİH, işsizlik ve enflasyon verileri aşağıdaki tablo yardımı ile gösterilmiştir (Erdoğan, 2021: 51).

Tablo 3.16: Türkiye'nin Makroekonomik Verileri

YILLAR	GSYİH (cari ABD doları)	Kişi başına GSYİH (cari ABD doları)	İşsizlik (%)	Enflasyon (%)
2010	776.992.599.946,77	10.742,77	10,66	8,57
2011	838.762.755.164,18	11.420,56	8,80	6,47
2012	880.556.375.779,51	11.795,63	8,15	8,89
2013	957.783.020.853,03	12.614,78	8,73	7,49
2014	938.952.628.604,07	12.157,99	9,88	8,85
2015	864.316.670.330,88	11.006,28	10,24	7,67
2016	869.692.960.365,55	10.894,60	10,84	7,78
2017	858.996.263.095,86	10.589,67	10,82	11,14
2018	778.471.901.665,15	9.454,35	10,89	16,33
2019	761.004.425.605,41	9.121,52	13,67	15,18
2020	719.954.821.683,31	8.536,43	13,11	12,28

Kaynak: Dünya Bankası

Yukarıda görüldüğü gibi Türkiye’de artan nüfus bağlı olarak işsizlik her geçen yıl yükselmeye devam etmiştir. Bununla birlikte enflasyon oranları da artmıştır. GSYİH değerleri de her yıl artmış son zamanlarda azalma eğilimine girmiştir. Bunun en büyük sebebi de Dünya genelinde yaşanan daralmadır.

3.2.6.2. Türkiye de Dış Ticaret

Ulusal ekonomik kalkınmanın önemli göstergelerinden biri dış ticaret performansıdır. Türkiye, 1980’lerde dış ticaret stratejilerinde dış ticarete ve endeks ihracatında ortaya çıkan özgürlük politikalarını takip ederek dış ticarete katıldı. Türkiye dış ticaret uygulamalarında, İtalya, İngiltere, Almanya, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Rusya, gibi ABD’nin gelişmekte olan ülkelerini takip ediyor. Türkiye, 1980’lerde birçok gelişmekte olan ülke gibi bir alternatif strateji yapmıştır. 1970’lerin sonunda yaşadıkları siyasi, ekonomik ve sosyal olumsuzluk, Türkiye’deki yapıları dönüştürmeye ihtiyaç duyan

yapısal dönüşümün etkisiyle, 24 Ocak 1980'te yapılan bir ekip kararından sonra, ekonomisini dış dünya ile birleştirmeye başladı (Kapusuzoğlu ve Karan, 2010: 65).

2 Ocak 1980 tarihli kararların ardından uygulanan ihracat büyüme politikası nedeniyle dış ticaretin sürekli dış ticaret açığı vermesi, kriz yıllarında dış ticaret açığının giderek azaldığına dikkat çekmiştir. Dış ticaret açığının bir diğer önemli nedeni de Çin'in imalat sektöründeki artan etkisinin ve ülkenin artan enerji ihtiyacının karşılanamaması, doğalgaz ve petrol gibi enerji kaynaklarının çevre ülkeler üzerinden giderilmesidir. Türkiye'nin dış ticaret rakamlarına bakıldığında, gelişmekte olan ülkelerde görüldüğü gibi kriz dönemlerinin ardından hızlı bir toparlanma sürecine girdiği görülmektedir. 1991-1998 yıllarında dış ticaret hacminde sürekli artış görülürken, 1999 ekonomik krizi sonrası bir miktar gerile görülmüş ve ardından dış ticaret hacmi 2001 ekonomik krizi ile tekrar küçülmüştür. 2002'den 2008'e kadar ise tekrar artmaya devam etti. Kriz sonrası yeniden ivme kazanan dış ticaret hacimleri 2014 yılında artış göstermiş ancak yine de beklentilerin altında kalmıştır. 2015-2016'da dış ticaret hacminde tekrar bir düşüşle görülmüştür. Fakat 2017 yılında tekrar yükselmeye başlamıştır. Türkiye'nin ihracatı 1991-2017 yılları arasında 10,17 kat artmıştır. İhracat rakamları 1991'den 1998'e genel olarak artarken, 1999'da yaşanan kriz nedeniyle bir miktar azalsa da 2000'de tekrar arttı. 2011 yılında yurt içi siyasi ve sosyal nedenlerle dinamizm bir miktar yavaşlarsa da ihracat 2014 yılına kadar büyümeye devam etmiş ve en yüksek seviyeye ulaşmıştır (Dünya Bankası, 2022b). Türkiye'nin ihracat yaptığı bölgelere baktığımızda Avrupa Birliği bölgesi ön plana çıkıyor. Nedeni ise Avrupa ve Asya arasındaki gümrük birliği anlaşması ve ticaret yolları üzerinde yer alıyor olmasıdır (Üzümcü, 2002: 20). Orta Doğu ülkeleri ise ikinci sırada yer almaktadır. Türkiye'nin en çok ihracat gerçekleştirdiği ülkeler Almanya, İngiltere ve Irak'tır. Türk ihracat ürünleri; motorlu taşıtlar, mekanik makine ve teçhizatları ve bunların parçaları, giyim ve aksesuarları, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, beyaz eşya ve televizyonlar, meyve ve kuruyemişler, işlenmiş demir-çelik, plastik ve ürünlerinden oluşmaktadır (Kara, 2012: 32). Türkiye'nin dış ticaret verileri 2010-2020 yılları arasındaki verileri ise aşağıdaki tabloda özetlenmiştir;

Tablo 3.17: Türkiye'nin Dış Ticaret Verileri (Milyon \$ Değerinde)

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
-----	---------	---------	-------	-------

2010	157844	196452	354296	-38608
2011	185339	253091	438430	-67752
2012	206848	249766	456614	-42918
2013	211715	266904	478619	-55189
2014	222003	258300	480303	-36297
2015	200727	223151	423878	-22424
2016	189717	214639	404356	-24922
2017	211220	249655	460875	-38435
2018	168880	223820	358125	-32511
2019	180718	210261	346587	-34587
2020	169637	219397	375210	-38654

Kaynak: Dünya Bankası

3.2.6.3. Türkiye de Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Bir ülke yatırım harcamaları için gerekli olan finansmanı yurt içinde sağlanan tasarruflarla elde etmesi gerekmektedir. Ancak yurt içi tasarrufların yeterli düzeyde olmaması durumunda ülkeler ihtiyaç duyduğu finansman dış tasarruflar yoluyla elde edilmektedir. Dış tasarrufların ülkeye giriş şekillerinden biri de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarıdır. Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımların gelişimi aşağıdaki tabloda beşer yıllık periyodlar ile verilmiştir (Erdoğan, 2021: 32).

Tablo 3.18: Türkiye’ye DYY Giriş ve Çıkışları

Milyon \$	2005	2010	2015	2020
DYY GİRİŞLERİ	10 031.00	9 085.00	18 976.00	7 880.00

DYY ÇIKIŞLARI	1 064.00	1 468.00	4 809.00	3 240.00
---------------	----------	----------	----------	----------

Kaynak: UNCTAD

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi doğrudan yabancı yatırımların giderek arttığı özellikle de 2005 ile 2015 yılları arasında en yüksek düzeye ulaştığı görülmektedir. Ülkemizde küresel krizin etkisiyle 2009-2010 yıllarında doğrudan yabancı yatırımlarda bir azalma olduğu, 2010 yılında ekonomik büyümenin artmasıyla diğer yıllarda artış olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımların büyük çoğunluğu Avrupa kökenli firmalardan oluşmaktadır, kalan kısmında ise orta doğu ülkeleri ile Amerika kıtası ülkeleri yer almaktadır. Ekonomik istikrarsızlık, yasal prosedürlerin aksaması, kronik enflasyon sorunları, fikri mülkiyet haklarının korunmaması, yetersiz altyapı ve muhasebe standartlarının olmaması ülke ekonomilerinin doğrudan yabancı yatırım çekmesini engelleyen ortak nedenlerdir (Uysal ve Sat, 2015:12).

4.BRICS-T ÜLKELERİNDE DOĞRUDAN VE DOLAYLI YABANCI YATIRIMLARIN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ ÜZERİNE AMPİRİK ANALİZ

Çalışmanın bu bölümünde 1999-2018 yılları arasında yıllık veriler ile BRICS-T ülkelerinin doğrudan ve dolaylı yabancı yatırımlarının ekonomik büyüme etkisini ARDL modeli ile analiz edilerek sözkonusu analiz sonuçları ve bulgularına yer verilmiştir.

4.1. BRICS-T Ülkelerinde Doğrudan ve Dolaylı Yabancı Yatırımlar ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiye Dair Literatür Taraması

Bir ülkenin ekonomik büyümesi için gerekli olan yatırım harcamaları için gerekli olan finansmanı öncelikle ve en aza riskli olan yurtdışından sağlanan tasarruflardan elde etmesi gerekir. Dış tasarrufların ülkeye giriş şekillerden biri doğrudan yabancı sermaye yatırımlarıdır. Son yıllarda hızla büyümekte olan ülkeler olarak anılan BRICS-T ülkelerinin ekonomik ilişkileri övgüler aldığı kadar da eleştirilmektedir. Bu yüzden BRICS-T ülkelerinde ülkeler için önem arz eden yatırım sermayesi olan iç tasarruflar yanında doğrudan ve dolaylı yatırımlar ile ekonomik büyüme verileri arasındaki ilişki sorgulanmıştır. Bu çerçevede dünyada yer alan ülkelerin iç tasarruflar ile doğrudan ve dolaylı yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkilerini ele alan çalışmalara baktığımızda;

Tablo 4.1: Literatür Taraması

YAZAR(LAR)	ÜLKE(LER)	YÖNTEM	DEĞİŞKENLER	SONUÇ
Bashir (1999)	6 MENA ülkesi (1975-1990)	Sabit ve rassal etkiler	DYY ve EB	DYY, EB'yi etkilememektedir.
Linsink ve Morrissey (2001)	88 ülke (1975-1998)	Nedensellik	DYY ve EB	DYY, EB'yi olumlu etkilerken, ancak DYY'deki dalgalanmalar

				ekonomik büyüme olumsuz etkilediği tespit edilmiştir.
Aslanoğlu (2002)	Türkiye (1975-1990)	Nedensellik	DYY ve EB	İki değişken arasında bir ilişki bulunmamıştır.
Čarković ve Levine (2002)	57 ülke (1960-1995)	Panel EKK	DYY ve EB	DYY'nin EB üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır.
Kumar ve Pardhan (2002)	98 GOÜ (1980-1995)	Dinamik panel veri	DYY ve EB	DYY, EB'yi artırmaktadır.
McLean ve Shrestha (2002)	40 ülke (1976-1995)	Panel ver	PY ve EB	Değişkenler arasında pozitif ilişki olduğu bulunmuştur.
Choe (2003)	80 ülke (1971-1995)	Panel VAR	DYY ve EB	DYY ve EB arasında çift yönlü nedensellik bulunmuştur.
Durham (2004)	80 ülke (1979-1997)	Panel veri	DYY, PY ve EB	DYY ve PY'nin EB üzerinde bir etki bulunmamıştır.
Li ve Liu (2004)	84 ülke (1970-1999)	Panel veri	DYY ve EB	DYY ile EB arasında önemli bir içsel ilişki tespit edilmiştir.

Hansen ve Rand (2004)	31 GOÜ (1970-2000)	Panel nedensellik	DYY ve EB	DYY'den EB'ye doğru tek yönlü nedensellik bulunmuştur.
Khody ve Sohrabian (2005)	25 ülke (1975-2002)	Panel eşbütünleşme ve nedensellik	DYY ve EB	Düşük kişi başı GSYİH'ye sahip ülkelerde EB, finansal gelişmeyi sağlasa da panelin geneli için, DYY, EB'yi tetiklemediği görülmüştür
Chakraborty ve Nunnenkamp (2006)	Hindistan (1987-2000)	Eşbütünleşm e ve nedensellik	DYY ve EB	DYY ve EB arasında nedensel bir ilişki bulunmamıştır.
Değer ve Emsen (2006)	27 geçiş ekonomisi (1990-2002)	Sabit ve rassal etkiler	DYY ve EB	Merkezi Doğu Avrupa ülkelerinde DYY, EB'yi arttırırken; Merkezi Batı Avrupa ülkelerinde DYY ve EB birbirini etkilememektedir.
Fedderke ve Romm (2006)	Güney Afrika (1956-2003)	Eşbütünleşm e ve nedensellik	DYY ve EB	DYY, EB'yi arttırmadığı bulunmuştur.
Ghatak ve Halıcıoğlu (2006)	140 ülke (1991-2001)	Panel nedensellik	DYY ve EB	DYY ile EB'yi arttırmadığı bulunmuştur.
Demir (2007)	Türkiye (1996:2- 2005:9)	Eşbütünleşm e ve nedensellik	DYY, PY ve EB	Hem DYY, hem de PY ile EB arasında pozitif bir ilişki

				bulunmuştur.
Khaliq ve Noy (2007)	Endonezya (1998-2006)	Sabit etkiler	DYY ve EB	DYY, EB'yi negatif etkilemektedir.
Sarkar (2007)	51 AGÜ (1970-2002)	Sabit ve rassal etkiler	DYY ve EB	DYY ve EB arasında uzun vadeli bir ilişki bulunmamıştır.
Alagöz vd. (2008)	Türkiye (2002-2007)	Regresyon	DYY ve EB	DYY ve EB arasında nedensel bir ilişki bulunmamıştır.
Lean ve Song (2009)	Çin (1955-2004)	Eşbütünleşm e ve nedensellik	YİT ve EB	Yurtiçi Tasarruflar ile EB arasında bir ilişki olduğu bulunmuştur
Duasa ve Kassim (2009)	Malezya (1991-2006)	Panel nedensellik	PY ve EB	EB'den PY'ye doğru tek yönlü nedensellik bulunmuştur.
Ferreira ve Laux (2009)	50 ülke (1988-2001)	Panel regresyon	PY ve EB	İki değişken arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir.
Karimi ve Zulkornain (2009)	Malezya (1970-2005)	Toda- Yamamoto ve ARLD	DYY ve EB	DYY, EB üzerinde çift yönlü nedensellik ve uzun vadeli bir ilişki olmadığı, Ancak DYY, EB üzerinde dolaylı etkisi olduğu tespit

				edilmiştir.
Nath (2009)	13 geçiş ekonomisi (1989-2003)	Sabit etkiler	DYY ve EB	İki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.
Wang ve Wong (2009)	69 lke (1970-1989)	Panel nedensellik	DYY ve EB	DYY'den EB'ye doğru tek yönlü nedensellik mevcuttur.
Ağayev (2010)	25 geçiş ekonomisi (1994-2008)	Panel eşbütünleşme ve nedensellik	DYY ve EB	DYY ve EB arasında çift yönlü nedensellik mevcuttur.
Hoang vd. (2010)	Vietnam (1995-2006)	Panel veri	DYY ve EB	DYY'nin EB üzerinde güçlü ve olumlu etkisi bulunmuştur.
Kabaklarlı (2010)	Türkiye (2000-2007)	Regresyon	DYY ve EB	Gelen DYY, EB'yi arttırmasına rağmen, söz konusu değişkenlerin katsayısı anlamsız bulunmuştur.
Özcan ve Arı (2010)	27 OECD lkesi (1994-2006)	Dinamik Panel veri	DYY ve EB	EB arttıkça, DYY de artış olduğu görülmüştür.
Sever vd. (2010)	Brezilya, Güney Kore	Eşbütünleşme ve	DYY, PY ve EB	Hem DYY, hem de

	ve Türkiye (1985-2008)	nedensellik		PY ile EB arasında pozitif ilişkisi bulunmuştur.
Agrawal ve Khan (2011)	Çin ve Hindistan (1993-2009)	EKK ve regresyon yöntemi	DYY ve EB	DYY'deki %1'lik artış Çin, EB'sini %0.07 artırırken, Hindistan, EB'sini %0.02 artırmış olduğu görülmüştür
Aizenman vd. (2011)	100 ülke (1990-2010)	Panel regresyon	PY ve EB	PY'nin EB üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmüştür
Rachdi ve Saidi (2011)	100 ülke (1990-2009)	Panel regresyon	PY ve EB	Gelişmiş ülkelerde PY ile EB arasında pozitif bir ilişki varken; GOÜ'lerde iki değişken arasında bit ilişki bulunmamıştır.
Tiwari ve Mutascu (2011)	23 Asya ülkesi (1986-2008)	Panel veri	DYY ve EB	Hem DYY, hem ihracatın EB'ye yönelik etki yaratmış olduğu görülmüştür
Yılmaz vd. (2011)	Türkiye (1980-2008)	Eşbütünleşme ve nedensellik	DYY ve EB	DYY ile EB arasında pozitif ilişki bulunmuştur.
Görsoy ve Kalyoncu (2012)	Gürcistan (1997-2010)	Eşbütünleşme ve nedensellik	DYY ve EB	DYY ve EB eşbütünleşik

				olduğu ve DYY'den EB'ye doğru nedensellik tespit edilmiştir.
Mercan ve Yergin (2013)	Türkiye (1991:4- 2013:1)	ARLD	DYY ve EB	DYY'nin EB üzerinde etkisi istatistiksel olarak anlamli ve ilişki pozitif olarak gözlemlenmiştir.
Mehic vd. (2013)	7 Güneydoğu Avrupa ülkesi (1998-2007)	Prais-winsten regresyon	DYY ve EB	DYY, EB üzerine pozitif ve istatistiksel olarak anlamli etkisi tespit edilmiştir.
Öncal (2013)	22 OECD ülkesi (1976-2007)	Panel ve zaman serisi	DYY ve EB	DYY, EB'yi olumlu yönde etkilen bir unsur olduğu gösterilmiştir.
Ahmad vd. (2014)	Çin ve Hindistan (2001-2013)	Nedensellik	PY ve EB	PY ile EB arasında doğrudan bir nedensellik olmadığı, ancak PY ve EB arasında dolayli bir ilişki olduğu ortaya çıkmiştir.
Loris ve Diby (2014)	50 Afrika ülkesi (1980-2009)	Panel veri	DYY ve EB	DYY, EB üzerinde pozitif etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Stamatiou ve Dritsakis (2014)	Yunanistan (1970-2012)	ARDL	DYY ve EB	EB'den DYY'ye doğru tek yönlü nedensellik vardır.
Albulescu (2015)	13 Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri (2005-2012)	Panel veri	DYY, PY ve EB	Hem DYY, hem PY uzun dönemde EB üzerinde etkisi bulunmuştur.
Barış ve Uzay (2015)	Türkiye (1960-2012)	VAR	YT ve EB	Yurtiçi Tasarrufların EB'yi artırıcı etkisi bulunmuştur.
Ellas ve Worku (2015)	Doğu Afrika Ülkeleri	VECM	YİT ve EB	Yurtiçi Tasarruflar ve EB arasında önemli bir ilişki olduğu bulunmuştur.
Acar (2016)	Türkiye (2001-2015)	Nedensellik	DYY ve EB	İki değişken arasında bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır.
Bada (2016)	Nijerya (1991-2014)	EKK yöntemi	PY ve EB	PY'nin EB'yi önemli ölçüde etkilediği tespit edilmiştir.
Odionye vd. (2016)	Nijerya (1980-2013)	Nedensellik	YİT ve EB	Yurtiçi Tasarrufları ile EB arasında ilişki olduğu bulunmuştur.
Alzaidy vd. (2017)	Malezya (1975-2014)	ARDL	DYY ve EB	DYY'nin EB

				üzerindeki etkisine aracılık etmede önemli bir rol oynamaktadır.
Benli ve Yenisu (2017)	Türkiye (2005:1-2015:3)	Eşbütünleşme ve nedensellik	DYY ve EB	DYY ile EB arasında uzun dönem eşbütünleşme ilişkisi, iki değişken arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur
Bekar ve Terzi (2017)	Türkiye (1981-2015)	ARLD	YİT ve EB	Yurtiçi ve EB arasında kısa ve uzun dönemde çift yönlü pozitif ilişki olduğu bulunmuştur.
Nguyen ve Nguyen (2017)	Vietnam (1986-2015)	ARLD	YİT ve EB	Yurtiçi Tasarruflar ile EB arasında pozitif ilişki olduğu bulunmuştur.
Hodrob (2017)	Filistin (1995-2014)	Nedensellik	DYY ve EB	DYY, EB üzerine olumsuz etki yaratmıştır.
Siaw vd. (2017)	Gana (1970-2013)	Eşbütünleşme ve VECM	YİT ve EB	Yurtiçi Tasarrufların EB üzerine anlamlı ilişkisi olduğu bulunmuştur.
Kahveci ve Terzi (2017)	Türkiye (1984-2015)	Eşbütünleşme ve nedensellik	DYY ve EB	EB'den DYY'ye doğru tek yönlü nedensellik vardır.

Alptekin vd. (2018)	Türkiye (1989-2015)	ARLD	YİT ve EB	Yurtiçi Tasarruflar ve EB arasında çift yönlü ilişki olduğu bulunmuştur.
Dereli (2018)	Türkiye (1995-2017)	Eşbütünleşme ve nedensellik	DYY ve EB	DYY'den EB'ye doğru tek yönlü nedensellik bulunmuştur.
Kılıç ve Güllü (2018)	11 APEC ülkesi (1990-2016)	Panel eşbütünleşme ve nedensellik	DYY ve EB	DYY'den EB'ye doğru tek yönlü nedensellik bulunmuştur.
Kuzucu (2018)	52 GOÜ (1970-2000)	Statik ve dinamik panel veri	DYY, PY ve EB	DYY, EB'yi artırırken; PY ile EB arasında bir ilişki tespit edilememiştir.
Öztürk vd. (2018)	Türkiye (2005-2015)	Nedensellik	DYY ve EB	İki değişken arasında bir nedensel ilişki bulunmamıştır ve değişkenler eşbütünleşik değiller.
Ağır ve Rutbil (2019)	20 gelişmekte olan ülke (1985-2017)	Eşbütünleşme ve nedensellik	DYY ve EB	DYY'nin EB'ye üzerinde katkı sağlamamıştır.
Alabi (2019)	Nijerya (1986-2017)	Tanımlayıcı ve regresyon	DYY ve EB	DYY, EB için olumlu ve önemli

				olduğunu, ancak yerli yatırımların %5 alfa seviyesinde önemli olmadığı sonucuna varılmıştır.
Benghoul ve Aydın (2019)	Türkiye (1984-2017)	Nedensellik ve VAR	DYY ve EB	DYY, EB için çok önemli olmadığı ve DYY ile EB arasında bir nedensellik bulunmamıştır.
Balkanlı (2019)	Türkiye (1985-2017)	Eşbütünleşme	DYY ve EB	DYY, uzun dönemde EB üzerinde pozitif etkiye sahip bulunmuştur.
Ezeanyeji ve Maureen (2019)	Nijerya (1986-2017)	ADF, eşbütünleşme ve VECM	PY ve EB	PY, EB üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur.
Külünk (2019)	6 Türk Devleti (2001-2017)	Panel eşbütünleşme ve nedensellik	DYY ve EB	DYY'den EB'ye doğru tek yönlü nedensellik mevcuttur.
Keho (2019)	Fildişi Sahili (1970-2016)	Eşbütünleşme ve Nedensellik	YİT ve EB	Yurtiçi Tasarruflar ve EB arasında kısa ve uzun vadede pozitif ve anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur.
Oralbaykızı	5 Orta Asya	Panel ARDL	DYY ve EB	DYYdeki %1'lik

(2019)	ülkesi (1995-2017)			artış GSYİH'yı %0.9 arttırmaktadır
Gök ve Güvercin (2020)	25 Sahra Altı Afrika ülkesi (1990-2016)	Panel nedensellik	DYY, PY ve EB	Hem DYY, hem de PY ile EB arasında pozitif ilişki bulunmuştur.
Kılıç (2020)	Yeni sanayileşen 10 ülke (2002-2018)	Panel regresyon	DYY, PY ve EB	Hem DYY, hem de PY ile EB arasında pozitif ilişki bulunmuştur.
Sugözü ve Yaşar (2020)	23 OECD ülkesi (2001-2018)	Driscoll- Kraay tahmincisi	PY ve EB	PY, EB'yi pozitif ilişki bulunmuştur.
Onaran ve Selim (2020)	Türkiye (1980-2015)	Eşbütünleşm e ve nedensellik	DYY ve EB	DYY ve EB arasında pozitif uzun dönem ilişkisi olduğunu ve aralarında bir nedensellik ilişkisi olmadığı tespit edilmiştir.
Sellami vd. (2020)	Cezayir (1980-2019)	ARLD	YİT ve EB	Yurtiçi Tasarruflar ile EB arasında uzun dönemde dengeli bir ilişki olduğu gösterilmiştir.
Al-karasneh vd. (2021)	Ürdün (1996-2017)	ARDL ve VECM	PY ve EB	PY'nin EB'ye üzerinde uzun vadede istatistiksel pozitif etkiye, kısa vadede ise olumsuz

				etkiye sahiptir.
--	--	--	--	------------------

Tablo 4.1'deki literatür taramasındaki çalışmaların sonuçları sunulmaktadır. Bu çalışmalarda doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerindeki etkisi tartışılmıştır. Genel olarak literatüre bakıldığında, doğrudan ve dolaylı yatırımlar ekonomik büyüme oranını arttırmaktadır.

4.2. Ekonometrik Yöntem

Araştırmada kullanılacak ekonometrik analizler ve modelleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

4.2.1. ARDL Sınır Testi

ARDL (Autoregressive Distributed Lag-Gecikmesi Dağıtılmış Model) modeli, hem uzun vadeli hem de kısa vadeli ilişkileri aynı anda test edebilme avantajına sahiptir ve mükemmel istatistiksel özelliklere sahiptir. Bu modeller, diğer eşbütünleşme testlerinin sonuçlarına göre küçük bir örneklemele daha güçlü ve daha güvenilir sonuçlar vermektedir. Bu test yöntemi ile analize başlamadan önce serilerin stabilite seviyeleri kontrol edilir. Daha sonra, değişkenin düzey değerleriyle bir ARDL modeli tahmin edilir. Yapısal kırılma ile kukla değişken ve varyans modele dâhil edilerek model geliştirilir. Bu durumda değişken varyans yoksa model uygundur. Ardından eşbütünleşme ilişkisini test etmek için F testi yapılır ve eşbütünleşme durumunda uzun ve kısa dönemli analizlerle analiz sonlandırılır (Karaoğlu, 2019: 48).

4.2.2. Değişkenlere İlişkin Ön Testler

ARDL modeline geçmeden ön değişkenler arasındaki yatay kesit bağımlılığı ve ikinci nesil birim kök testlerine ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

4.2.2.1. Değişkenlere Ait Yatay Kesit Bağımlılığı Testi

Günümüzde birçok ülke ticari ve finansal olarak birbirine bağlıdır. Bu nedenle bir birime, yani o ülkeye gelen bir şoktan diğer ülkeler de değişen derecelerde etkilenir. Bu bağlamda, seriler arasında yatay kesit bağımlılığı olduğunda yapılan analiz sonuçları yanlış ve tutarsız olacağından çalışmada ilk yatay kesit bağımlılığı araştırılmaktadır. Breusch ve Pagan (1980), yatay kesit bağımlılığını test etmek için Langrange çarpan testini (LM) tanıttı. LM istatistikleri bu bağlamda aşağıdaki şekilde oluşturulur;

$$CDLM_1 = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij}^2$$

CDLM₁ testinde T>N olduğunda yatay kesit birimleri için herhangi bir şart aranmaz. Bu sonuçlara göre, yatay kesit bağımlılığı dikkate alınarak ikinci nesil panel birim kök testlerinin uygulanmasına karar verilir (Bozkurt ve Altınar, 2018: 299).

4.2.2.2. CADF Birim Kök Testi

Panel verileri ile ilgili zaman ve kesit bilgilerini dikkate alan birim kök testinin, yalnızca zaman boyutlu zaman serileri hakkındaki bilgileri dikkate alan zaman serisi birim kök testinden daha fazla istatistiksel güce sahip olduğu söyleyen Pesaran (2007) tarafından geliştirilen CADF testi aşağıdaki gibidir;

$$\Delta y_{it} = \alpha_i + b_i y_{i,t-1} + c_i \bar{y}_{t-1} + d_i \Delta \bar{y}_t + e_{it}$$

$$t_i = (N, T) = \left(\frac{\Delta y_i' \bar{M}_w y_{i-1}}{\bar{\sigma}(y_{i-1}' \bar{M}_w y_{i-1})^{1/2}} \right)$$

Panel testi ise aşağıdaki gibi hesaplanır;

$$CIPS(N, T) = \bar{t} = N^{-1} \sum_{i=1}^N t_i(N, T)$$

Hesaplanan CIPS istatistiği, her bölümün t istatistiklerinin ortalaması alınarak hesaplanır. Çalışmada kullanılan değişkenler için ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığı belirlenmiş,

ikinci nesil birim kök testlerinden Pesaran (2007) tarafından geliştirilen CADF testi kullanılarak serilerin kararlılığı test edilmiştir. CADF testi $T > N$ ve $N > T$ durumlarında tutarlıdır. Bu istatistiksel test değerleri Pesaran'ın (2007) CADF tablosu kritik değerleri ile karşılaştırılarak her ülke için stabilite kontrol edilir. CADF testinde; H_0 serisi durağan değil iken H_1 'in serinin durgun olduğunu varsayılır (Şahin, 2018: 241).

4.3. Analiz Sonuçları

Bu bölümde uygulanan ekonometrik yöntemler ve ekonometrik yöntem sonucunda elde edilen bulgular incelenecektir.

4.3.1. Veri, Model ve Yöntem

Bu çalışmada, BRICS ülkelerinde (Brezilya, Çin, Rusya, Güney Afrika, Türkiye) 1999-2018 yılları arasında doğrudan ve dolaylı yatırımların ekonomik büyüme üzerindeki etkileri panel veri analizi ile ARDL Modeli çerçevesinde incelenmiştir. Bu çalışmada bağımsız değişkenler dolar cinsinden net doğrudan yabancı yatırım ve net dolaylı yatırım olup sırasıyla "LOGFDI" ve "LOGPOR" ismiyle analize dâhil edilmiştir. Bağımlı değişken, GSYİH'yı dolar cinsinden ifade eden çalışmada "LOGGDP" isminde analize dâhil edilen ekonomik büyümedir. Bu değişkenler Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiştir.

4.3.2. Değişkenlere Ait Yatay Kesit Bağımlılığı Testi Sonuçları

Değişkenler arasında yatay bağımlılık varsa ve bu sonuçlar dikkate alınmadan analizler yapılırsa bulunan sonuçlar yanlış ve tutarsız olacaktır. Bu nedenle, değişkenlerde yatay bir bağımlılık olup olmadığı kontrol edilir (Menyah vd., 2014:839). Bu nedenle olasılık değerleri bakılarak %5'ten küçük olduğu durumlarda değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı olduğu sonucuna varılır (Pesaran ve Yamagata, 2008:17). Zaman boyutu (T) kesit boyutundan (N) büyük olduğu için Breush-Pagan (1980) CDLM testi kullanılmaktadır. Bu çerçevede CDLM testi sonuçları aşağıdaki gibidir;

Tablo 4.2: Değişkenlere Ait Yatay Kesit Bağımlılığı Testi

Değişkenler	CD Test	Test-ist	Olas.
LOGFDI	CDLM1 (Breush-Pagan LM)	194.8779	0.0000
LOGPOR	CDLM1 (Breush-Pagan LM)	33.41495	0.0041
LOGGDP	CDLM1 (Breush-Pagan LM)	194.8779	0.0000

Tablo 4.2'e göre tüm CDLM değerlerinin %5 olasılık değerlerinden küçüktür. Sonuç olarak, doğrudan ve dolaylı yatırımlar için analizi oluşturan değişkenler ile ekonomik büyüme değişkenleri arasında yatay bir bağımlılık vardır. Yatay bağımlılık olduğu için ikinci nesil birim kök testi değişkenlere uygulanacaktır.

4.3.3. CADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenlerde yatay bağımlılıklar varsa, ikinci nesil birim kök testi kullanılmalıdır. Bu çerçevede $N > T$ ve $T > N$ gibi durumlarda CADF testi uygulanabilmektedir (Pesaran, 2007: 269). CADF test sonuçları Tablo 4.21 yardımıyla verilmiştir;

Tablo 4.3: CADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	IPS W-stat	Olası
LOGFDI	-0.8273	0.2040
D(LOGFDI)	-5.0101	0.0000
POR	-3.40433	0.0003
GDP	0.0225	0.5090
D(LOGGDP)	-1.9831	0.0237

Tablo 4.3'de CADF birim kök testi sonuçları verilmiştir. Dolaylı yatırımlar hariç, değişkenlerin düzey seviyelerinde durağan olmadığı ve birinci dereceleri aldıktan sonra durağan hale geldiği gözlemlenmiştir. Değişkenlerin farklı derecelerde durağan olması sebebiyle ARDL Modeli uygulanacaktır.

4.3.4. ARDL Modeli Sonuçları

ARDL modeli çerçevesinde öncelikle gecikme uzunluğunun belirlenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede gecikme uzunluğu 5 seçilerek, Olabilirlik Oranı (LR), Son Tahmin Hatası (FPE), Akaike Bilgi Kriteri (AIC), Schwarz Bilgi Kriteri (SC) ve Hannan-Quinn Bilgi Kriteri (HQ) seçim kriterlerine başvurularak bu kriterlerin değerlerini en küçük yapan gecikme uzunluğu aşağıdaki tabloda yer alan sonuçlara göre tespit edilmeye çalışılacaktır.

Tablo 4.4: ARDL Modeli Çerçevesinde Gecikme Uzunluğu

Gecikme Sayısı	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	NA	0,042	5,347	5,437	5,383
1	615,242	1,610	-2,522	-2,165	-2,379
2	123,444	3,720	-3,988	-3,363	-3,737
3	100,265	1,120	-5,195	-4,302	-4,837
4	87,334	3,810	-6,274	-5,113	-5,808
5	32,437*	2,900*	-6,556*	-5,127*	-5,983*
6	7,881	3,230	-6,460	-4,763	-5,780
7	12,598	3,300	-6,452	-4,487	-5,664
8	14,747	3,230	-6,495	-4,262	-5,600

Yukarıdaki tablo incelendiğinde ARDL modeli için en uygun gecikme sayısı 5 olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede farklı derecede durağan olan serilere ise ARDL modeli uygulanarak kısa ve uzun dönemli ilişkinin varlığı sınanmıştır ve bu durum Tablo 3.23 de gösterilmiştir.

Tablo 4.5: ARDL Modeli Sonuçları

Bağımlı Değişken: LOGGRW				
Değişken	Katsayı	St. Hata	t-ist.	Olası.
UZUN DÖNEM				
LOGPOR	0.172942	0.017830	9.699721	0.0000
LOGFDI	1.164189	0.004582	254.0752	0.0000
KISA DÖNEM				
COINTEQ01	-0.521754	0.571900	-0.912317	0.3671
D(LOGPOR)	0.166616	0.267513	0.622833	0.5369
D(LOGFDI)	-0.439109	0.474655	-0.925112	0.3605
C	-2.785741	3.114212	-0.894525	0.3764

Tablo 4.5'deki katsayılar, kısa ve uzun vadeli katsayıları ve kısa vadeli dengeli sistemi temsil etmektedir. Elde edilen sonuçlara göre, doğrudan ve dolaylı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki uzun dönem katsayısı anlamlı iken, kısa dönem katsayısı anlamsızdır. Kısa dönem katsayılarının neden anlamsız olduğu düşünüldüğünde, portföy yatırımlarının milli gelir üzerindeki etkisi hemen ortaya çıkmayabilir. Çünkü ülkelere gelen para, borç veya yatırım yapmak için kullanılabilir. Ancak, ödünç alınan borç verimli yatırımlara dönüşmezse, bir borç sarmalı ortaya çıkacaktır. Üretken yatırım için kullanıldığında milli gelir ve istihdam ise artacaktır (Güneş, 2019:56). Ancak bunun etkisi ilerleyen dönemlerde görülebileceğinden dolayı analizde de ekonomik büyümeyi etkilememiştir. Bunun nedeni doğrudan yatırım ve ekonomik büyüme arasında bir ilişkinin olmamasıdır. Doğrudan yatırımda bir birim artış, uzun vadede ekonomik büyümeyi 1.16 birim artıracaktır. Dolaylı yatırımda bir birim artış da ekonomik büyüme oranını 0.172 birim artıracaktır. Analiz sonuçlarına göre, doğrudan ve dolaylı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki uzun dönemli pozitif ilişki literatürle de ayrıca tutarlıdır.

Küreselleşme bağlamında sermayenin ülkelerarası hareketleri, bir zorunluluk haline geldiği bilinmektedir. Bu nedenle doğrudan ve dolaylı yatırımlar şeklinde olan sermaye hareketi ülke ekonomisinin canlanmasını sağlayacağı öngörülmektedir. Bu çerçevede doğrudan yabancı yatırımlar, bir ülkenin ekonomisine, üretimi, istihdamı, milli geliri ve ülkenin teknoloji düzeyini artırarak kalıcı bir katkı sağlayacağı bilinen yargılar arasındadır. Portföy yatırımları ise tasarrufları olmayan ülkelere sermaye girişi sağlayarak üretime dolaylı olarak katkı sağlayacağı bilinmektedir. Yatırımcıların getiri beklentileri yükseldikçe ve yatırım yapılan ülke ekonomisi canlandıkça yeni portföy yatırımları ortaya çıkmakta ve parasal genişleme meydana getireceği bilinmektedir.

Bu çalışmada BRICS-T ülkelerinin ekonomik göstergeleri geniş bir şekilde ele alınmıştır. Wilson ve Purusothaman tarafından yatırım bankası Goldman Sachs için 2001 yılında hazırlanan bir raporda, BRIC ilk olarak bazı yükselen piyasa ekonomileri için tanımlanmıştır. BRIC ülkeleri, geniş nüfusları ve güçlü büyüme oranları nedeniyle yükselen piyasa ekonomileri unvanını kazanmıştır. Aslında, BRIC ülkelerinin ABD ve Japonya ile birlikte 2050'de "Büyük Altılıyı" oluşturacağı varsayılıyor. 2011 yılında Güney Afrika'nın da bu gruba katılmasıyla grubun adı BRICS olmuştur. Birçok yönden Türkiye'den çok daha zayıf olan bu gruba Güney Afrika'nın dahil edilmesi, Türkiye'nin de bu grupta olması gerektiği görüşünü doğurmuştur. Bu nedenle birçok çalışmada BRICS-T ülkeleri olarak değerlendirilmiştir.

BRICS-T ülkelerinin makroekonomik göstergeleri ve dış ticaret verilerinin, Çin Hindistan ve Rusya'nın önde olduğu açıkça görünmektedir. Özellikle Hindistan son 20 yılda hızlı bir büyüme kat ederek istikrarını sürdürmüştür. 2014 yılında Çin'i geçerek dünyanın en hızlı büyüyen ülkesi konumuna gelmiştir. Aynı zamanda Hindistan hariç Çin ve Rusya sürekli olarak dış ticaret fazlası vermiştir, bununda sebebi bu ülkelerin yüksek seviye teknolojik ürünlerinin ihracatçısı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Hindistan'ın dış ticaret açığı vermesi ülkenin yoğun nüfusundan kaynaklandığı görüşü iddia edilmektedir. Türkiye'nin dış ticaret açığı vermesinin nedeni ülkenin doğal gaz, elektrik ve petrol gibi yüksek fiyatlı ürünlerinin ithalatçısı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Rusya, Hindistan ve Çin ülkelerinde genellikle enflasyon ve işsizlik oranları düşük seviyelerdedir. Brezilya ve Güney Afrika'da her ne kadar enflasyon düşük olsa da işsizlik oranları yüksektir. Özellikle Güney Afrika bu altı ülke arasında en yüksek işsizlik oranına sahiptir. Türkiye bu altı ülke arasında hem işsizliğin hem de enflasyonun yüksek olduğu tek ülkedir.

BRICS-T ülkelerinin doğrudan yabancı yatırımlarının bu ülkelere giriş verilerine baktığımızda sırasıyla Brezilya, Güney Afrika ve Türkiye'nin diğer dört ülkeye nazaran daha az doğrudan yabancı yatırım giriş olduğu görülmektedir. Bunun nedeni bu ülkelerde yaşanan politik dalgalanmalar ve siyasi istikrarsızlıklar olduğu düşünülmektedir. 2014 yılı sonrası Rusya ile Ukrayna arasında yaşanan gerginliklerden sonra ülkeye doğrudan yabancı yatırımların girişinin azaldığı görülmektedir.

Brezilya 2 trilyon doları aşan GSYH ile 2016 yılında dünya ticaret ihracat listesinde 25. sırada yer almıştır. Dünya ihracatındaki toplam payı %2 oranındadır. 1991-2017 yıllar

arasında ihracatı 4,9 kat artmıştır. Rusya ihracatta 2015 yılında %13,8 oranla zirve dönemini yaşamıştır. Avrupa ve Orta Asya ülkeleri Rusya'nın ihracatının %52,38 payını oluşturmaktadır. Hindistan satın alma gücü ile dünyada 7. sırasındadır. 2000-2020 yılları arasında %7 oranında büyümüştür. Hindistan dünya ticaretinin en büyük sekizinci ihracatçısı ve ticari hizmetlerde en büyük onuncu ülke konumundadır. BRICS-T ülkeleri arasında Çin en istikrarlı büyümesi ile 2003 yılında ekonomik olarak Amerika Birleşik Devletleri, Japonya ve Almanya, İngiltere ve Fransa'dan sonra ekonomik açıdan dünyada 6. sıradayken günümüzde Amerika'dan sonra dünyanın en büyük ikinci ekonomisine sahip ülke konumuna gelmiştir. Güney Afrika 2016-2017 yılları arasında dış ticaret fazlası vermiştir. 1991-2017 yılları içerisinde ihracatını 3,97 kat arttırarak 2017 sonunda dünyada 38. sırada yer almıştır. Güney Afrika 2011 yılında ihracat ve ithalatta zirveyi gördüğü yıl olmuştur. Türkiye'nin ihracatı 1991-2017 yılları arasında 10,17 kat artmıştır. İhracat rakamları 1991'den 1998'e genel olarak artarken, 1999'da yaşanan kriz nedeniyle bir miktar azalsa da 2000'de tekrar artmıştır. Türkiye ihracatta 2014 yılında zirve dönemini yaşamıştır. Türkiye'nin en çok ihracat gerçekleştirdiği ülkeler Almanya, İngiltere ve Irak olmuştur.

Bu çalışmada 1999-2018 yılları arasında BRICS ülkelerinde doğrudan ve dolaylı yatırımların ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Çalışmadaki değişkenlere ait veriler dünya bankasının veri tabanından sağlanmıştır. Öncelikle değişkenlere yatay bağımlılık testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre CDLM değerlerinin %5 küçük olması nedeniyle doğrudan ve dolaylı yabancı yatırımları ile ekonomik büyüme arasında yatay bir bağımlılık olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla değişkenler arasında yatay kesit bağımlılık olduğu için ikinci nesil birim kök testi uygulanmıştır. CADF birim kök testi sonuçlarına göre dolaylı yabancı yatırımlar hariç, değişkenlerin düzey seviyelerinde durağan olmadığı birinci dereceleri aldıktan sonra doğran hale geldiği gözlemlenmiştir. Değişkenler farklı düzeyde durağan oldukları için de ARDL modeli yardımıyla değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. ARLD modeline geçmeden önce gecikme uzunluğu sayısını belirtmek için Akaike Bilgi Kriteri (AIC), Schwarz Bilgi Kriteri (SC) ve Hannan-Quinn Bilgi Kriteri (HQ) seçim kriterlerine başvurularak bu kriterlerin değerlerini en küçük yapan gecikme uzunluğu sayısı 5 olarak seçilmiştir. Bu çerçevede farklı derecelerde durağan olan serilere ise ARLD modeli uygulanarak uzun dönem ve kısa dönemli ilişkinin varlığı sınanmıştır. Modele göre doğrudan yatırımda bir birimlik artış, uzun vadede ekonomik büyümeyi 1.16 birim artıracaktır. Dolaylı yatırımda bir birimlik artış da ekonomik büyüme

oranını 0.172 birim artıracaktır. Analiz sonuçlarına göre, doğrudan ve dolaylı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki uzun dönemli pozitif ilişki bulunmuş ve literatürde çoğu çalışmayla tutarlı olduğu gözlemlenmiştir

Tüm bu bilgiler ışığında, yabancı yatırımlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi göz önünde alındığında yatırım teşvik politikalarının izlenmesine ve ülkelerin hem ulusal hem de grup düzeyinde yüksek teknoloji transferine yön vermesi sağlanabilir. Politika yapıcılar ülke içinde siyasal istikrarı sağlayarak doğrudan yabancı yatırımlarının ülkeye gelmesinde rol oynayabilir.

KAYNAKLAR

- Acar, M. (2016). Doğrudan Yabancı Sermayenin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Örneği. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13: 93-105.
- Agrawal, G. ve Khan, M. A. (2011). Impact of FDI on GDF: a Comparative Study of China and India. *International Journal of Business and Management*, 6 (10): 71-79.
- Ağayev, S. (2010). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Geçiş Ekonomileri Örneğinde Panel ve Panel Nedensellik Analizleri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (1): 159-184.
- Ağır, H. ve Rutbil, M. (2019). Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ile Ekonomik Büyüme İlişkisinin Ekonometrik Analizi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (2): 469-488.
- Ağır, H. ve Yıldırım, S. (2015). Türkiye ile BRICS Ekonomilerinin Makroekonomik Performans Karşılaştırması: Betimsel Bir Analiz. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (2), 39-66.
- Ahmad, F., Yang, S. ve Draz, M. U. (2015). Causality Between Foreign Portfolio Inflows and Economic Growth: Evidence from China and India. *International Journal of Economics and Financ*, 7 (10): 163-172.
- Aizenman, J., Jinjark, Y. ve Park, D. (2011). Capital Flows and Economic Growth in The Era of Financial İntegration and Crisis: 1990- 2010. *Open Economies Review*, 24 (3): 371-396.
- Akad, İ. (2012). Kalkınma Sürecinde Büyüme ve İstihdam İlişkisi: Türkiye Örneği. *Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, İzmir, 102 s.*
- Akbulut, M. (2009). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları: Büyüme ve İstihdam İlişkisi. *Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, Karaman, 145 s.*
- AKDİŞ, M. (1988). İnceleme Yarışması Mansiyon, Dünya'da ve Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler, İstanbul, YASED Yayınları No:33,1988, s.61-90.
- Akyol, D. (2013). Doğrudan Yabancı Yatırımların Makroekonomik Etkileri; Türkiye ve Brezilya Karşılaştırması. *Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 163 s.*
- Alabi, K. O. (2019). The Impact of Foreign Direct İnsesrment on Economic Growth: Nigeria experience. *Open Jouranl of Applied Sciences*, 9 (5): 372-385.

- Alagöz, M., Erdoğan, S. ve Topallı, N. (2008). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Deneyimi 1992-2007. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1): 79-89.
- Albulescu, C. T. (2015). Do Foreign Direct and Portfolio Investments Affect Long-term Economic Growth in Central and Eastern Europe? *Procedia Economics and Finance*, 23: 507-512.
- Alptekin, V., Kasa, H. ve Uygun, E. (2018). Yurtiçi Tasarruflar İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *International Journal Of Academic Value Studies (Javstudies)*, 621-630.
- Alzaidy, G., Ahmad, M. N. B. N. ve Lacheheb, Z. (2017). The Impact of Foreign-Direct Investment on Economic Growth in Malaysia: The Role of Financial Development. *International Journal of Economic and Financial*, 7 (3): 382-388.
- Arıkan, D. (2006). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları. Arıkan Yayınları, İstanbul. 34 (3), 166-172.
- Aslanoğlu, E. (2002). The Structure and The Impact of Foreign Direct Investment in Turkey. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 17(1): 31-50.
- Bada, O. T. (2016). Empirical Evaluation of The Effect of Foreign Portfolio Investment on Nigerian Economic Growth. *International Journal of Comparative Studies in International Relations and Development*, 4 (1): 161-174.
- Balkanlı, A. O. (2019). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Gelişimi ve Ekonomik Büyümeye Etkisinin Ekonometrik Analizi (1985-2017). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22 (1): 175-186.
- Barış, S. ve Uzay, N. (2015). Yurtiçi Tasarruflar ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 120-151.
- Bashir, A. O. (2019). Foreign Direct Investment and Economic Growth in Some MENA Countries: Theory and Evidence. *Topics in Middle Eastern and North African Economies*, 14-20.
- Benghoul, M. ve Aydın, H. İ. (2019). Foreign Direct Investment and Economic Growth in Turkey. *Suleyman Demirel University The Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 24 (4): 1181-1194.
- Benli, Y. K. ve Yenisu, E. (2017). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye İçin Eşbütünleşme ve Nedensellik Analizi. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 3 (2): 49-71.
- Berk, N. (2002). *Finansal Yönetim*. 6. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, s. 123-175
- Berkar, S. A. ve Terzi, H. (2017). Türkiye’de Yurtiçi Tasarruflar ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 61-75.

- Bozdağ, N. ve Bozdağ, E. G. (2006). Ülkelerin Kisi Basına Gelirlerinin Karsılaştırılmasında Bozdağ Nüfus Etkinliği Katsayısı ve Endeksi, <https://docplayer.biz.tr/323111-Ulkeler-arasi-kisi-basina-gelir-karsilastirmasinda-bozdag-nufus-etkinligi.html> (01.03.2022).
- Bozkurt, E. ve Altınar, A. (2018). Finansal Erişimin Belirleyicileri. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (16), 295-308.
- Bozkurt, H. ve Dursun, G. (2006). Bilgi ve İletişim Teknolojileri ile Yabancı Doğrudan Yatırım Akımları Arasındaki Etkileşim. Türkiye İçin Kointegrasyon Analizi, 1980-2004. *Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management*, (2), 37-49.
- Business (2022). What Is Foreign Direct Investment (Fdi), <https://www.business-standard.com/about/what-is-fdi> (25.06.2022).
- Carkovic, M. ve Levine, R. (2002). Does foreign direct investment accelerate economic growth? *U of Minnesota Department of Finance Working Paper*, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.314924>.
- Chakraborty, C. ve Nunnenkamp, P. (2006). Economic Reforms, Foreign Direct Investment and Its Economic Effects in India. *Kieler Arbeitspapiere*. 1-46.
- Choe, J. I. (2003). Do Foreign Direct Investment and Gross Domestic Investment Promote Economic Growth . *Review of Development Economics*, 7 (1): 44-57.
- Cook, N. (2013). South Africa: Politics, Economy and U.S. Relations. <https://fas.org/sgp/crs/row/R43130.pdf> (02.02.2022).
- Çeken, H. (2003). *Küreselleşme, Yabancı Sermaye ve Türkiye Turizmi*. 1. Baskı, Değişim Yayınları, İstanbul, s. 140-165.
- Çelik, C. (2016). Türkiye'nin İhracat Potansiyelinin Arttırılması Kapsamında Çin'in İhracat Politikalarının Değerlendirilmesi. *Uzmanlık Tezi, T.C. Kalkınma Bakanlığı*, 167 s.
- Çeştepe, H. (2012). Çin'in Dış Ticaretinin gelişimi, Dünya Ticaret Örgütü'ne Üyelik Öncesi ve Sonrasında Dünya Ticaretine Etkileri, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8 (17): 45-62
- Çevik, H. (2013). Döviz Kuru, İhracat ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği. *Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir*, 80 s.
- Çolakoğlu, S. (2012). *Dünya Düzeninde Çin ve Türkiye – Çin İlişkileri*. Usak Yayınları, Ankara, s.45-60.
- Çütçü, İ. ve Kan, E. (2018). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Etkileyen Faktörler. Türkiye Örneği. *Sakarya İktisat Dergisi*, 7 (3), 1-21.
- DEİK (2018). Avrasya Bülteni. <https://www.deik.org.tr/ulke-bultenleri-avrasya-bolgesi-temmuz-agustos-2018-donemi-bulteni> (21.02.2022).

- Demir, Y. (2007). Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Olan Etkisinin Türkiye Bağlamında Test Edilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 34: 152-161
- Demirel, O. (2006). Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Ekonomik Büyümeye Etkileri Ve Türkiye Uygulaması. *Yüksek Lisans Tezi, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Isparta, 165 s.*
- Dereli, D. D. (2018). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ile Ekonomik Büyüme İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Türkiye (1995-2017). *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19 (2):145-156.
- Deniz, E. (2018). Güney Afrika'yı Uluslararası Hiyerarşide Konumlandırmak: Yeni Yükselen Orta Ölçekli Güç. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 4 (7): 65-74.
- DPT. (2000), Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT: 2514 Öİ, Ankara.
- Duasa, J. ve Kassim, S. (2009). Foreign Portfolio Investment and Economic Growth in Malaysia. *The Pakistan Development Review*, 48 (2): 109-123.
- Durham, K. B. (2004). Absorptive Capacity and The Effect of Foreign Direct Investment and Equity Foreign Portfolio Investment on Economic Growth. *European Economic Review*, 48: 285-306.
- Dünya Bankası (2022'a). Russia, <https://www.worldbank.org/en/country/russia> (20.02.2022).
- Dünya Bankası (2022b). Türkiye. <https://www.worldbank.org/tr/country/turkey> (15.02.2022).
- Elias, S. ve Worku, A. (2015). Casual Relationship Between Gross Domestic Saving And Economic Growth In East Afrika: Evidence From Ethiopia, Uganda And Kenya. *Journal Of Agriculture And Social Research*, 31-39.
- Ersungur, M., Çelebi, F. ve Çınar, Ö. (2017). Türkiye İle BRICS Ülkeleri Arasındaki Dış Ticaret İlişkileri: Girdi – Çıktı Yöntemi İle Bir Analiz. *Business and Economics Research Journal*, 8 (3): 395-412.
- Eurasian (2022). 2016 Yılında Çin'in Doğrudan Yabancı Yatırımı: Orta Asya Örneği, <https://www.eurasian-research.org/publication/2016-yilinda-cinin-dogrudan-yabanci-yatirimi-orta-asya-ornegi/?lang=tr> (25.06.2022).
- Ezeanyej, C.I. ve Maureen, I. (2019). Foreign Portfolio Investment on Economic Growth of Nigeria: *Foreign Portfolio Investment on Economic Growth of Nigeria: an impact analysis*, 3 (3): 24-36.

- Fedderke, J. W. ve Romm, A. T. (2006). Growth İmpact and Determinants of Foreign Direct İntestment İnto South Africa, 1956-2003. *Economic Modelling*, 23 (5): 738-760.
- Ferreira, M. ve Laux, P. A. (2009). Portfolio Flows, Volatility and Growth. *Journal of International Money and Finance*, 28 (2): 271-192.
- Gerber, J. (2017). Uluslararası İktisat. (N. Terregrossa, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 4-140.
- Ghatak, A. ve Halıcıoğlu, F. (2006). Foreign Direct İntestment and Economic Growth: Some Evidence From Across The World. *MPRA Paper No.*, 3565: 1-15.
- Giner G. ve Giner, J.M. (2004). An Interpretative Model of Foreign Direct Investment in China: An Economic Policy Approach, *China Economic Review*, 15: 268-280.
- Gök, A. ve Güvercin, D. (2020). The İnteraction Between Foreign Direct İntestment, Foreign Portfolio İntestment and Economic Growth: The Case of Sub-Saharan African countries. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 15 (1): 57-82.
- Görsoy, F. ve Kalyoncu, H. (2012). Foreign Direct İntestment and Growth Relationship in Georgia. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 2 (3): 267-271.
- Güçlü, Y. (2003). Yabancı Sermaye Çekimi, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmaları, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 8.
- Hansen, H. ve Rand, J. (2004). On The Causal link Between Fdi and Growth in Developing Countries. *The World Economy*, 29 (1): 21-41.
- Haqqani, H. (2014). Introduction: India's Reform Agenda. H. Haqqani içinde, *India and The Global Economy*, s. 1-4.
- Hoang, T. T., Wiboonchuttikula, P. ve Tubtimtong, B. (2010). Does Foreign Direct İntestment Promote Economic Growth in Vietnam? *ASEAN Economic Bulletin*, 27 (3): 295-311.
- Hodrob, R. (2017). The İmpact of Foreign Direct İntestment on Palestinian Economic Growth. *International Journal of Economic and Financ.* 7 (4): 550-557.
- Kabaklarlı, E. (2010). Doğrudan Yabancı Yatırımların Türkiye'nin Ekonomik Büyümesi Üzerindeki Etkileri (2000-2007) analizi. *MYO Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (1-2): 29-46.
- Kahveci, Ş. ve Terzi, H. (2017). Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkilerin Nedensellik Analizleri ile Testi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 49: 135-154.
- Kapusuzoğlu, A. ve Karan, M. B. (2010). Gelişmekte Olan Ülkelerde Elektrik Tüketimi ile Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) Arasındaki Eş-Bütünleşme ve Nedensellik

İlişkisinin Analizi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma, *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 3: 57-68.

Kara, M. (2012). E-Dış Ticarete Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Bir Araştırma: Gıda Sektörü Örneği. *Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, İstanbul*, 125 s.

Karaçor, Z. ve Alptekin, V. (2006). 1980 Sonrası İstikrar Politikaları Işığında Türkiye Ekonomisinin Trend Analiz Yardımıyla Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (11): 307-342.

Karakayalı, H. (2005). *Makro Ekonomi*. Emek Yayınevi, İzmir, 75-100.

Karaoğlu, A. (2019). Türkiye’de Dış Borçlanmanın Ve Bürokratik Kalitenin Ekonomik Büyüme Ve Enflasyon Üzerindeki Etkileri: Ekonometrik Bir Analiz. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonomi Finans Anabilim Dalı, Aydın*, 91 s.

Karimi, M. S. ve Yusop, Z. (2009). FDI and Economic Growth in Malaysia. *Asian-African Journal of economics and econometrics*, 1-23.

Keho, Y. (2019). Relationship Between Savings And Economic Growth In Cote D’Ivoire. *International Journal Of Economics And Financial Issues*, 202-207.

Khaliq, A. ve Noy, I. (2007). Foreign Direct Investment and Economic Growth: Empirical Evidence From Sectoral Data in Indonesia. *Working Papers 200726, University of Hawaii at Manoa, Department of Economics*. 45 (1): 313-325.

Kholdy, S. ve Sohrabian, A. (2005). Financial Market, Fdi and Economic Growth: Granger Causality Tests in Panel Data Model. *EFA 2005 Moscow Meetings*, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.676085>

Kılıç, M. (2020). Portföy Yatırımları ve Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Yeni Sanayileşen Ülkeler Örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmalar Dergisi*, 7 (8): 45-55.

Kılıç, N. Ö. ve Güllü, İ. (2018). Relation of Direct Foreign Investments and Economic Growth: Panel Data Analysis on Apec Countries. *Journal of Economics Finance and Accounting*, 5 (3): 261-267.

Kiper, M. (2012). Technology Transfer And The Economy. In Designin Public Procurement Policy In Developüing Countries. Springer. New York, NY. , s 91-107.

Kibritçioğlu, A. (1998). İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri. *Aü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 53 (1-4): 207-230.

Koç, Ö. (2015). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımlar ile İhracat ve İthalat Arasındaki Nedensellik. *Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış) Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Ana Bilim Dalı*, 130 s.

- Kösekahyaoğlu, L. ve Can, M. (2016). Doğrudan Yabancı Yatırımların İhracat Ürün Çeşitliliğine Etkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Uygulama. *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, (33): 122-152.
- Krugman, P., Obstfeld, M. ve Melitz, M. (2017). *Uluslararası İktisat* (O. Özsoy Çev.). Palme Yayıncılık, Ankara, s. 102-120.
- Kumar, N. ve Pradhan, P. (2002). Foreign Direct Investment, Exteralities and Economic Growth in Developing Countries: Some Empirical Explorations and Implications For WTO Negotiations on Investment. *RIS Discussion Papers*, 1: 1-37.
- Kutan, A. ve Vuksic, G. (2007). Foreign Direct Investment and Export Performance: Empirical Evidance. *Comparative Economic Studies*, (49): 430- 445.
- Kuzucu, S. (2018). Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Portföy Yatırımları Ekonomik Büyümeyi Teşvik Eder mi? Gelişmekte Olan Ülkelerden Kanıtlar. *Journal of Economics, Finance and Accountting*, 5(4): 331-338.
- Külünk, İ. (2019). Türk Devletlerinde Doğrudan Yabancı Yatırım ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. *BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (4): 865- 886.
- Lean, H. H. ve Song, Y. (2009). The Domestic Savings And Economic Growth Relationship İn China. *Journal Of Chinese Economic And Foreign Trade Studies*, 5-17.
- Lim, E.G. (2001). Determinants of, and The Relation Between, Foreign Direct Investment and Growth: A Summary of the Recent Literature. IMF Working Paper No. 01/175.
- Loris, S. ve Diby, G. (2014). Impact of Foreign Direct Investments on Economic Growth in Africa: Evidence From Three Decades of Panel Data Analyses. *Research in Economics*, 68 (3): 248-256.
- Mclean, B. ve Shrestha, S. (2002). International Financial Liberalisation and Economic Growth. *Research Discussion Paper*, 2002-03: 1-24.
- Mehic, E., Silajdzic, S. ve Hodovic, V. B. (2014). The Impact of FDI on Economic Grpwth: Some Evidence From Southeast Europe. *Emerging Markets Finance and Trade*, 49 (1): 5-20.
- Mercan, M. ve Yergin, H. (2013). Effect of Foreign Direct Investments on Economic Growth: an Empirical Analysis. *International Journal of Economic and Finance Studies*, 5 (1): 225-237.
- Morrison, W. (2013). China's Economic Rise, History, Trends, Challenges and Implications for the United States. <https://www.refworld.org/pdfid/52cfef6b4.pdf> (25.02.2022).
- Nath, H. K. (2009). Trade, Foreign Direct Investment, and Growth: Evidence From Transition Economies. *Comparative Economic Studies*, 51 (1): 20-50.

- Nguyen, N. T. K. ve Nguyen, H. H. (2017). Impacts Of Domestic Savings On Economic Growth Of Vietnam. *Asian Journal Of Economic Modelling*, 245-22.
- Odionye, J. C., Emerole, O. B. ve Ugwebe, U. S. (2016). Savings And Economic Growth Nexus: Evidence From Nigeria. *Developing Country Studies*, 112-118.
- Okçuoğlu, İ. (2009). Obama ve Ekonomi. <http://ibrahimokcuoglu.blogspot.com>, (23.02.2022).
- Onaran, S. ve Selim, R. (2020). The Relationship Between Foreign Direct Investments and Economic Growth in Turkey. *International Journal of Economic, Buiness and Pplitics*, 4 (2): 409-420.
- Oralbaykızı, A. S. (2019). Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Orta Asya Ülkeleri Örneği . *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (1): 291-307.
- Özcan, B. ve Arı, A. (2010). Doğrudan Yabancı Yatırımların Belirleyicileri Üzerine Bir Analiz: OECD Örneği. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 12: 65-88.
- Özel, H.A. (2012). Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi H.A. Özel*, 2 (1): 63-72.
- Öztürk, M. B., Vergili, G. ve Aktan, C. (2018). Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımlar ile Ekonomik Büyüme İlişkisi: Eşbütünlük ve Nedensellik Analizi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, s. 132-147.
- Parasız, İ. (1997). *Modern Büyüme Teorileri: Dinamik Makro Ekonomiye Giriş*, Ezgi Kitabevi, Bursa, s. 125-152.
- Patterson, N., Montanjees, M. ve Motala, J. ve Cardillo, C. (2004). Foreign Direct Investment: Trends, Data Availability, Concepts, And Recording Practices, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fdi/2004/fditda.pdf>, (25.02.2022).
- PWC (2020). What do Foreign Investors Want From South Africa?, <https://www.pwc.co.za/en/press-room/foreign-direct-investment.html> (25.06.2022).
- Rachdi, H. ve Saidi, H. (2011). The Impact of Foreign Direct Investmen and Portfolio Investment on Economic Growth in Developing and Developed Economies. *Interdisciplinary Journal of Research in Business*, 1 (6): 10-17.
- Rothmuller, L. (2003). "Does FDI Matter for Trade in Brazil? An Application of The Gravity Model". <https://ideas.repec.org/p/anp/en2003/c71.html> (15.02.2022).
- RTİB (2019). Rusya Ekonomisinin Genel Görünümü, <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.rtib.org/cms-uploads/Rusya%20ekonomisi-3.pdf> (25.06.2022).

- Sakar, P. (2007). Does Foreign Direct Investment Promote Growth? Panel Data and Time Series Evidence From Less Developed Countries. *1970-2002 MPRA*, 6 (5176), 1-23.
- Salkind, N. (2000). *Statics For People Who (Think They) Hate Statics*. CA: Sage Publications, s. 78-90.
- Sarısoy, İ. ve Koç, S. (2010). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Kurumlar Vergisi Gelirleri Üzerindeki Etkisinin Ekonometrik Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 36: 133-153.
- Sellami, A., Bentafat, A. ve Rahmane, A. (2020). Measuring The Impact Of Domestic Saving On Economic Growth In Using ARLD Model. *Les Cahiers Du Cread*, 77-109.
- Sever, E., Özdemir, Z. ve Mızırak, Z. (2010). Finansal Globalleşme, Krizler ve Ekonomik Büyüme: Yükselen Piyasa Ekonomileri Örneğinde bir İnceleme. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 2 (3): 45-64.
- Sezen, S. (2011). *Küresel Güç Olma Yolundaki Çin*. S. Şahinkaya, & İ. Ertuğrul içinde, Ankara Mülkiyeliler Birliği Yayını, s. 993-1025.
- Siaw, A., Enning, K. D. ve Pickson, R. B. (2017). Revisiting Domestic Savings And Economic Growth Analysis In Ghana. *Scientific Research Publishing, Theoretical Economics Letters*, 1383-1397.
- Soydal, H. (2009). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Verimlilik Analizi ve Otomotiv Sektörü Üzerine Bir Uygulama, <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/548/528> (24.02.2022).
- Stamatiou, P. ve Dritsakis, N. (2014). The Impact of Foreign Direct Investment on The Unemployment Rate and Economic Growth in Greece: A Time Series Analysis. *In International Work-Conference on Time Series Analysis*, 1: 97-108.
- Sugözü, İ. H. ve Yaşar, S. (2020). Portföy Yatırımları ile Ekonomik Büyüme İlişkisi: 23 OECD Ülkesi İçin Panel Analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 23 (1): 198-207.
- Sun, P. ve Heshmati, A. (2013). International Trade and Its Effects on Economic Growth in China. <http://ftp.iza.org/dp5151.pdf> (23.02.2022).
- Şahin, D. (2018). Türkiye ve Mena Ülkelerinde Sağlıkın Yakınsaması: Panel Birim Kök Testi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 16: 235-251.
- Şimşek, M. (2014). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaret Örgütüne Üyeliğinin Ekonomik Etkileri ve Çin'in Geleceğine İlişkin Senaryolar. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 12 (2), 77-90.
- TCMB (2021). 2021 Yıllık Faaliyet Raporu. <https://www3.tcmb.gov.tr/yillikrapor/2021/tr/> (01.03.2022).

- Tiwari, A. K. ve Mutascu, M. (2011). Economic Growth and FDI in Asia: a Panel Data Approach. *Economic Analysis & Policy*, 41 (2): 173-187.
- TSPAKB, 2004. Genel Ekonomi Ders Notları. <https://www.tspb.org.tr/tr/> (01.03.2022).
- Turhan, S.E. (2007). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği, *Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilimdalı, Kahramanmaraş, 108 s.*
- Türker, O. (2002). Yeni Dış Ticaret Teorileri: Teori ve Uygulama. *Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri, 180 s.*
- Unctad (1997). Transnational Corporations, Market Structure and Competition Policy, World Investment Report 1997, http://unctad.org/en/docs/wir1997_en.pdf (15.02.2022).
- Uysal, Ö. ve Sat, S. (2015). İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Rusya Örneği. International Conference on Eurasian Econoies, <http://www.avekon.org/papers/1438.pdf> (21.02.2022).
- Üzümcü, A. (2002). İçsel Büyüme Modelleri ve Dış Ticaret Kazançları (Türkiye Üzerine Bir Uygulama). *Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, 150 s.*
- Wang, M. ve Wong, M. C. S. (2009). Foreign Direct Investment and Economic Growth: The Growth Accounting Perspective . *Economic Inquiry*, 47 (4): 701-710.
- Westerlund, J. (2008). Panel Cointegration Tests of the Fisher Effect. *Journal of Applied Econometrics*, 23 (2), s.193-223.
- YASED, (2014). UNCTAD Dünya Yatırım Raporu 2013 İstanbul. http://www.yased.org.tr/webportal/turkish/haberler/basin_bultenleri/documents/uncta_dwr2013-sunum.pdf (20.02.2022).
- Yavuz, M. (2012). Türkiye’de İhracatın Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Bir Zaman Serisi Analizi, Ege Üniversitesi, 15. İktisat Öğrencileri Kongresi, s. 7-20.
- Yıldırım, K., Kahraman, D. ve Taşdemir, M. (2014). *Makro Ekonomi* (12.Baskı). Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 28-50.
- Yılmaz, Ö., Kaya, V. ve Akıncı, M. (2011). Türkiye’de doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Ekonomik Büyüme Etkisi (1980-2008). *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25 (3-4): 13-30.
- Yılmaz, Ö.G. (2005). Türkiye Ekonomisinde Büyüme İle İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, Ekonometri ve İstatistik*, 2: 11-29.

Yilmazer, M. (2010). Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Deneme. *Celal Bayar Üniversitesi SBE Dergisi*, 8 (1), 241-260.

Zhang, K. (2005). How Does FDI Affect a Host Country's Export Performance? The case of China. *International Conference of WTO, China and the Asian Economies, III. Xi'an*, s. 3-7.

ÖZGEÇMİŞ

